

Blasphemi.

riis perversa tradunt. Culpæ igitur quum poenam temporalem (de æterna enim quæstio nunc non est) proportionatam esse oporteat, alia plectendi erunt Idololatræ, alia Hæretici. Neque tamen omnis capitalis poena, sic cessat inter Christianos, ut nullo illa irrogetur casu. *Blasphemi* enim in Deum, majestatis Divinæ violatores, per magistratum Civilem, capite plectuntur. Sed blasphemii non sunt hæretici, verum sunt illi plus quam hæretici. Sicut & bigami, & duplicis adulterii, vel Sodomie convicti, capitali plectuntur poena. Non verò de horum, sed de hæreticorum poenâ, in præsentiarum suscipitur inquisitio.

*Instructio
processus
adversus
hæreticos
è N. T.*

IX. De processu igitur adversus hæreticos formando *Instructio*, non è Veteri Testamento est accersenda, sed depromenda è Novo. Ad imitationem enim in V. Testamento irrogatorum suppliciorum, non esse dirigendam praxin Novi, etiam hinc fit manifestum, quod quum *Jacobus* & *Johannes* indignè ferentes, quod Samaritani Christum hospitio excipere recusassent, dixerint, *Domine vis dicamus ut ignis descendat de cælo & consumat eos, ut etiam Elias fecit?* Lucæ IX, 54 Christus severè & graviter eos objurgavit, de quo suo loco amplius. Passim autem *Instructio* illa in Evangeliiis & Apostolicis literis tacta extat. Sic Matth. XIII, 30, legimus. *Sinite zizania & triticum simul crescere, usque ad messem: & tempore messis dicam messoribus: colligite primum zizania & ligate ea in fasciculos, ad exurendum ea, triticum autem cogite in horrium meum.* Parabola est, in quâ præcipitur, ut permittantur zizania crescere cum tritico usque ad messem, e. consummationem seculi. Significantur autem per zizania filii nequam, germina seminis diaboli: cujus speciei citra dubium quoque sunt hæretici. Per triticum, filii regni intelliguntur, germina & fructus præstantis & boni seminis, quod cecidit in terram bonam. Tempore autem messis i. e. in supremo Judicii die,

DE POENIS HÆRETICIS N.T. SCRIPTURÆ DESTINATIS. 291
die, jubentur messorum colligere zizania in fasciculos *ad exurendum ea*. Non igitur antequam appropinquaverit messis exurenda fuerint zizania, sive non ante extremum hujus mundi diem *exurendi*, vel ut Zacharias loquitur, *transfigendi* fuerint hæretici.

X. Verum duo ob stare videntur exempla, docentia, quod etiam pœnâ corporis afflictiva imò ipsa interfectione, Novi fœderis temporibus, animadversum sit in hæreticos. Unum dedit *Ananias* Actorum X, à §. 1. usq. ad 10. *Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua vendidit possessionem. Et intervertit aliquid ex pretio, conscia etiam uxore sua: allatamq. partem aliquam, ad pedes Apostolorum deposuit. Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satan, cor tuum ut mentireris in Spiritum Sanctum, & intervertes ex pretio istius prædii? Nonne si servasses, manebat tibi, & venundatum in tua erat potestate? quid erat cur induceres in animum rem istam? non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hos sermones, cecidit exanimis. Ortus est igitur timor magnus super omnes qui audiebant hæc. Surgentes autem juvenes corripuerunt eum, elatumq. sepelierunt. Intercessit autem ferme horarum trium intervallum, quum uxor quoq. ipsius, nesciens quod factum fuerat, ingressa est. Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prædium vendidistis? Ipsa verò dixit, Etiam tanti. Petrus autem ait ad eam. Quid est cur convenierit inter vos ut tentaretis Spiritum Domini? ecce, pedes eorum qui sepelierunt virum tuum, ad ostium adsunt, & efferent te. Illico verò cecidit ad pedes ejus exanimata, ingressi autem juvenes invenerunt eam mortuam, & elatam sepelierunt juxta virum suum.* Ast exemplum hoc nec quadrat, nec est imitabile. Non enim fuit hæreticus vel Ananias vel ejus conjux, nec propter hæresin sunt occisi. *Sacrilegi fuerunt;*
Pp quippe

quippe qui partem ex eo, quod Deo sacrum esse profitebantur, interverterunt. *Hieronymus* Epist. IIX: *Post votum*, inquit, *obtulerunt quasi sua, & non ejus cui semel ea voverant, partemq; sibi, jam alienæ substantiæ reservarunt. Hypocritæ fuerunt, per obstinatam mentiendi audaciam. Et quod familiam ducit, fuerunt contemptores Dei & Spiritus Sancti*, cujus etiam criminis pœnam morte luerunt. Fallere intendebant & ludificare Spiritum Sanctum, præsentiam suam magnificis operationibus per Apostolos declarantem. Quapropter *Dixit Petrus, Anania cur implevit satanas cor tuum, ut mentireris in Spiritum Sanctum. — Non es mentitus hominibus sed Deo.* Hunc Dei contemptum & in Spiritum Sanctum contumeliam detegi & severè vindicari, è re erat nascentis Ecclesiæ, ut Spiritui Sancto, cujus evidenti instinctu agebantur Apostoli, ductuque & auspiciis regebatur Ecclesia, Divina assereretur auctoritas.

XI. Gratis autem ista ad stabiliendum Hæreticidium adducuntur, quia exemplum istud nulli mortalium est imitabile. Non enim Petrus sed ipse Deus, sine Petri ministerio Ananiam & Saphiram subita morte interfecit. Sine Petri ministerio, inquam, factum hoc esse. Etenim Petrus mortem nec imprecatus est nec intulit, sed saltem prænunciavit: ipse Deus in fortitudine brachii sui eos percussit. Hujus rei indicium facit *Fulgentius* Epist. I, cap. IIX, quando ait; *Ananiam & Saphiram non solum vox Apostolica tanquam Divini juris invasores increpuit, sed etiam severitas justitiæ cœlestis occidit.* Taceo nunc, non decuisse Apostolos talem executionem, quippe qui gratiam miraculorum acceperant, non ad occidendum sed ad resuscitandum & sanandum. Si in perdendo & occidendo sic fuissent occupati Apostoli, sicut fuerunt in benefaciendo

DE POENIS HÆRETICIS N. T. SCRIPTURA DESTINATIS. 293
ciendo & medendo, non melius audivisset enascens & feliciter succrescens Christiana Religio, quàm circa Reformationis tempora audiebant sanguinem sitientes Romani Pontifices, horumque Curia, innocentum cruore ebria, nunquam tamen ad facietatem pota.

XII. Alterum exemplum poenæ corporis afflictivæ conspicuum est in *Elima mago*, Act. XIII, 8. *Obsistebat autem eis Elimas i. e. magus (ita enim explicatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem à fide.* §. 9. *Saulus autem qui & Paulus, repletus Spiritu Sancto intentis in eum oculis* §. 10. *Dixit, O plene omni dolo & omni maliscentia, fili diaboli, hostis omnis justitiæ, non cessabis invertere vias Domini rectas?* §. 11. *Nunc igitur ecce manus Domini adversum te: erisque cæcus non videns solem ad tempus.* Illico verò incidit in eum caligo ac tenebræ: & circumiens quærebat qui ipsum manu duceret. Verùm non magis Elimas hæreticus fuit quàm Ananias. Magus fuit, non hæreticus. Non autem quod in magos, etiam in hæreticos statuendum. Non itaque lata sunt ista exempla ut nos imitemur, quin imò planè sunt inimitabilia, quia destituimur potentia efficiendi id quod Paulus effecit deduxitque in actum. Effecit enim quicquid ejus ministerii fuit, Paulus *repletus Spiritu Sancto*. Etenim quamvis nunquam non S. Spiritu esset repletus in tantum quantum sufficiebat ad sanctitatem, hujus tamen negotii expeditio ampliorem postulabat Spiritus efficaciam, siquidem peculiari & extraordinario S. Spiritus impulsu actus Elymam excœcavit. Quia verò extraordinarii ejusmodi S. Spiritus concursus & motus hodie vel omnino cessant, vel sunt rarissimi, ideò etiam exempla ista sunt inimitabilia. Nec obstat quod paulo prius diximus, non decuisse Apostolos talem executionem: erat enim tantum castigatio. Etenim cupiebat Apostolus

Elimam ita corrigi & corporaliter affligi, ut sicut visæius plaga conversus est Proconsul, ita etiam ipse respisceret. Ideoque non perpetuam, sed temporariam duntaxat cæcitatem, ei immisit tanquam Dei minister, aut, si non immisit ipse, mox adfuturam prædixit & annunciavit.

*Pœna Hæreticis de-
ta.*

XIII. His ita occupatis & præmissis, propius ad institutum erit accedendum & dispiciendum, *quid tandem hæreticis faciendum, qualis illis statuenda pœna temporalis?* Pœnarum irrogatio, si sint vel capitales vel corporis afflictivæ, non quidem ad Ecclesiasticum sed Civile Forum pertinet, quia tamen peccans tot sortitur fora, quot delinquendo offenderit, manet Ecclesiastico foro jus suum integrum, reservatur competens ei *satisfactio*: quæ in ordine ad *offendentem* pœnæ vicem supplet, relata ad *offensos* satisfactio est, & injuriæ illatæ, dative damni compensatio. Incurrit autem notorius peccator in offensam Dei, Ecclesiæ, Reipublicæ, proximi & propriæ demum conscientiæ. Quotuplex autem est offensæ, totidem quoque sunt fora quæ sortitur offendens, in quibus singulis est satisfaciendum; secundum illa quæ Cap. I, §. IIX sunt adducta. Insuper nunc habitis aliis foris, ad solum Ecclesiasticum oculos mentemque intendimus, indicium facturi, quales pœnæ, primævæ Ecclesiæ consuetudine, in foro Ecclesiastico hæreticis sint irrogatæ, & quantam in eos animadvertendi potestatem Servator & Scriptura indulserit,?

*Potestas
Ordinis.*

XIV. Pœnæ irrogatio non potest proficisci ab alio quam tali qui potestate pollet in eum, cui est irroganda. *Potestas* autem alia est *Ordinis*, alia *Jurisdictionis*. Ad *Potestatem Ordinis*, omnes ministeriales functiones pertinent. Tales verò sunt, prædicatio Verbi, clavium potestas, administratio Sacramentorum: in quo ministerio omnibus omni-

omnino eadem est potestas, atq; sunt in istis functionibus Apostoli horumque in officio successores pares. Æquè enim benè & efficaciter infimus quisque Evangelii præco, quantum est ex parte ipsius officii & ministerii, docebit & persuadebit, solabitur & terrebit, convincet & convertet, quàm summus Episcopus aut Patriarcha; æquè benè & efficaciter ille quàm hic administrabit Sacramenta.

XV. *Potestas Jurisdictionis Ecclesiasticæ*, circa exter-
num regimen & disciplinam est occupata. Ad hanc verò
pertinet excommunicatio, seu exclusio à cætu & commu-
nione fidelium. Omnis autem Jurisdictio quum ex se &
suâ naturâ requirere videatur, vim externè & violenter co-
gendi, nulla competere poterit Ecclesiæ jurisdictioni, quippè
cui ab ipso Servatore nostro, violentiæ usurpatio est interdi-
cta apud Lucam XXII 35: *Reges gentium dominantur eis, &
qui auctoritatem habent in eas, benefi. i vocantur, vos autem
non ita.* Verùm respondemus, non omnem jurisdictionis
potestatem, ex se & suâ naturâ requirere vim externè &
violenter cogendi: brevius, vim istam coactivam non esse
de essentia omnis jurisdictionis. Potestas igitur jurisdi-
ctionis Ecclesiasticæ prorsus diversa est à potestate juris-
dictionis Politicæ. Quam enim hæc annexam habet vim
cogendi externè & violenter, ab eâ vi illa omnino est de-
stituta.

XVI. Objici hîc poterit: Eos qui alios pellunt, de
gremio Ecclesiæ excutiunt & ejiciunt, foras extrudunt, in
eos adversus quos sic se gerunt, vim exercere coactivam;
Hoc verò facere Ecclesiam quando Excommunicationis
decernit sententiam eamque exsequitur; quando Satanæ tra-
dit & Anathematizat. R. Quantumvis Excommunica-
tio, cujus proprius & proximus effectus est exclusio à vi-
sibili Ecclesiæ cætu, quàm maximè videatur esse coactiva,

& magis, quàm quicquam aliud in Ecclesiâ, violentum remedium, non tamen aliam nisi *privativam inferre pœnam*, sitam in exclusione à participatione sacrorum, ab usu Sacramentorum, in averfatione & conversationis fuga: quæ averfatio & subtractio, per quam aliquis honestæ societatis consortio & commercio habetur & declaratur indignus, pœnæ rationem habet, quamvis non nisi privativæ. Coactioni autem & vi externæ quàm maximè derogat, quod excommunicatio plenum haud fortiatur effectum, si excommunicatus pertinaciam opponat, sententiæ se submittere, spontè cedere & parere detrectet, sed sese ingerat in cætum & in fidelium conventum irrumpat.

XVII. Quid verò duræ cervicis homini, vel obstinato & refractario hæretico est faciendum? Nunquid violentas ei inferre manus & obtorto collo arreptum extrudere fas est? Certè violenta hujusmodi exclusio, vel sese ingerentis ejectio, non est potestatis Ecclesiasticæ quæ talis, sed ad contumacem coërcendum, si necessarium & opportunum videatur, ad alteram potestatem Politicam confugere, & magistratus, ubi copia fuerit, opem implorare oportet.

XIIX. Cum iis qui carnalia, inter quæ etiam hæresis, operantur & in iis se volutare contumaciter persistunt, Christianis, omnem familiaritatem, consortium & conviçtum interdicit quidem Scriptura, interim tamen interdictum illud non habet annexam vim coactivam, sed pendet à libera voluntate cum excommunicati, tùm municiporum velitne illi parere & sua sponte se subducere fidelium conversationi, vel hi consortium excommunicati liberè declinare & fugere. Ad quod tamen faciendum hi magis per Scripturam obligantur quàm illi, siquidem cum excommunicatis familiariter conversatus, vel qui *Ave iis dixerit*, apud Johannem Epist.

Paulum pertres menses in Synagogâ Judæorum *differuisse* & *suasisse, quæ ad regnum Dei pertinent.* Quum autem quidam indurarentur & parere nollent, male loquentes de via Domini coram multitudine, abscedens ab illis separavit discipulos suos, insigni exemplo posteritati relicto, ab hominibus malitiosis & pertinaciam opponentibus, quales plerumque sunt hæretici, exeundum, & ab eorum consortio cœtum fidelium & Ecclesiam, ne ejus membra vel contagio corripiantur vel scandalo afficiantur, segregandum; sive ut Dn. Maccionius loqui amat, *omnem conversationem & communicationem, cui periculum contagii subest, declinandam.*

XXI. Audiendus hîc iterum erit Cap. I Num. XXII, adductus Aurelianensium Episcopus *Gabriel Albaspinæus.* Ita verò ille in Ecclesiasticis Observationibus Libro I Observ. I Num. II. *Excommunicati, non solum à Sacerdotibus arcebantur; sed etiam omnes eos aspernabantur, omnes abhorrebant, omnes eos ut putre membrum & ressecandum fugiebant, cum iis rationem inire, aut rem ullam contrahere nefas erat, nemo eos salutatione, nemo fratris appellatione, nemo aspectu, nemo alloquio, nemo convivio eos dignos judicabat, tanta severitate, ut ne quidem preces cum iis adhibere liceret.* Precum non tantum publicarum sed privatarum quoque seu domesticarum communio etiam per Canones (qui ipsis tribuuntur Apostolis unde Apostolici nuncupantur) fuit interdicta, secundum Canonem XI, qui junctim cum excommunicatis orantibus, communionis privationem minatur, *Si quis cum Excommunicato, saltem domi, simul oraverit, isse communionem privetur.* Gentes barbaræ quarum *S. Irenæus* libro III Cap. IV meminit, atque easdem solam *veterem Apostolorum traditionem*, Symbolum videlicet, *sine literis* seu Scriptura habuisse affirmat, sicut hujus ita Canonum quoque quamvis fuerint ignari, rei tamen

men per Canones decretæ, sicut & Apostolici moniti Johan. II, 10, fuerunt non quidem memores, sed observantissimi. Quamvis verò illi ipsi, quos Sanctus Martyr *quantum ad sermonem*, minimè verò *quantum ad sententiam & fidem, barbaros* vocat, *fidem* Symbolo, quod ibi recitat, contentam, *sine literis crediderint*, non tamen sine doctrinâ è Sacris literis depromptâ, & per traditionem à majoribus ad posteror derivatâ, crediderunt, atque sic per eandem traditionem edocti sunt, non esse patulas Hæreticorum illecebris aures præbendas, sed obturandas potius, ne blasphemâ voce offenderentur; Illis inquit, *si aliquis annuntiaverit ea, quæ ab Hæreticis adinventæ sunt proprio eorum sermone collocutæ, statim concludentes aures longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.*

XXII. Cæterùm si consortium hæreticorum tantopere vitandum, ut illis approquinantibus *longo longius sit fugiendum*, nec edere cum iis, nec ave ipsi dicere liceat; qui è viâ per quam ad perniciem præcipientes aguntur, revocari? qui hæresin sapientes errores ipsis eximi? qui sanior doctrina & verba vitæ instillari iis poterunt? Considerandus hic fuerit *status* in quo in avia delapsum, deprehendero constitutum. Aut ille inclinabit in partem sequiorem & in via erit ad hæresin, ei vel proximus, aut jam tum ea implicitus & in pice hærens. Non enim simul & semel uno impetu hæresis erumpit in nervum, sed per gradus à tenuibus initiis itur ad extrema: & excrescunt quandoque errorum semina, quæ si superstitionis temeritate rigentur & foveantur, luxuriant, & ubi robur acquisiverint in formalem tandem transeunt hæresin. *Si prius*, comiter & amicè cum tali est agendum, & nullus non movendus lapis, ut in viam reducatur. Applicanda nimirum ad inclinantem in hæresin fuerit *Correptio Fraterna* quam

Qq

vocat.

CORRE- vocant. Quàm diu enim in via est ad hæresin nondum
P TIO est hæreticus, atque ideò pro fratre, quantumvis periculose
FRA- is erret, tantisper habendus. Huc faciunt iteratæ Apo-
TERNA. stolicæ exhortationes: *Fratres si quis deprehendatur in
 aliquo delicto, vos qui per meliorem viam
 spirituales estis corripite eum in spiritu lenitatis.* Galat. VI, 1.
*Si quis non obedit verbo nostro, nolite eum quasi inimicum
 aestimare, sed corripite ut fratrem.* II Thessal. III, 15. *Si poste-
 rius, si tam profundè in hæresin sit immersus, ut pertina-
 ciam, quæ nunquam non conjuncta est cum hæresi, oppo-
 nat, severius cum eo fuerit agendum.* Modum inceden-
 di S. Paulus, loco modo adducto, tradit & commonstrat:
Ne commercium, inquit, habete cum eo, qui scilicet non au-
 scultat nostro per Epistolam sermoni, qui criminibus & er-
 roribus obnoxius emendationem respuit, *ut erubescat,* eo
 quod à fidei confortio segregatus, omnes se averfari intel-
 ligit. Addit tamen Apostolus, *neq; ut inimicum ducite,
 sed admonete ut fratrem.*

XXII. Qui istam *fraternam* sive *admonitionem*, sive
correctionem etiam ad notorios & apertos hæreticos ex-
 tendunt, illis cautione opusest, ne ipsis impingatur, quod
 fraterna correptione non dedignantur hæreticos, eosdemq;
 fratrum loco habeant. Expedire autem sese poterunt, si
 correptionem istam *fraternam* vocari dixerint, non ratione
objecti, ejus ad quos dirigitur correctio, quod fratres sint
 qui corripiuntur, sed ratione ipsius correptionis, quæ mo-
 destæ & *fraterni amoris plena* esse debet. Studium scilicet,
 vel in peccata vel in periculosos errores prolapsos eri-
 gendi, convertendi, animarumque salutem procurandi,
 ex amore proximi nascitur. Talis verò amor *fraternus*
 appellatur, quia fratribus potissimum, sed non his solis,
 verum hæreticis quoq; imò Ethnicis etiam eum debemus:

Sumus

Sumus enim Græcis & barbaris, sapientibus & insipientibus debitor: Rom. I, 14. Atque ideò eodem monente Paulo, hæreticos *non ut inimicos ducere, sed ut fratres admonere* debemus, loco ex Epist. ad Theff. sæpius citato.

XXIII. Fraternæ correptionis exempla non sunt rara sed scatet iis Historia Ecclesiastica. Unum è multis adduxisse sufficiat. Quantopere pro Divinæ gratiæ necessitate, adversus *Pelagium* dimicaverit Divus *Augustinus* nemini non est notissimum. Non obstante tamen dissensu, sub certaminis initium S. Augustinus tantam, sibi, si cuiquam alteri, propriam adhibuit moderationem, ut datis ad Pelagium literis, emendationis spe lactatus, *dilectissimum & desideratissimum fratrem*, appellare eum non dubitaverit. Nempè emollit præmissa benevolentiae testificatio honorificis conjuncta cum encomiis, objurgationem, & occurrit suborituræ indignationi. Intentionis verò huius suæ interpres est ipse Augustinus Lib. de Gestis Pelagii Cap. XXVI & XXIX.

S. Augustini contra Pelagium certamen

XXIV. Nec rariora sunt exempla utriusque correptionis ad eandem directæ personam, cui pro renata applicata fuerit vel amica & mansueta, vel severa & acris. Quod si enim illa præcedens fine suo exciderit iveritque, exferente se pertinacia, in cassum, hanc excepisse illam, antiqua testatur Ecclesiæ praxis. E *Socratis* Historiæ Ecclesiasticæ lib. I Cap. XXIV discimus: *Marcellum* Episcopum Ancyrae, in disputatione cum *Asterio*, ab Arianis partibus tunc stante, dum *Asterio ex adverso se opponere voluerit, in contrarium omnino errorem*, Samosatensianum videlicet, *esse delapsum*. Correptionis amicæ Episcoporum Constantinopoli congregatorum, comiter monentium fructum, hunc fuisse refert, quod Ancyranus ille Episcopus *ad pudorem inductus, istum suum librum*, in quo hæretica proposuerat,

Ancyranus Marcellus.

posuerat, *combusturum esse promiserit*. Posteaquam autem ad ingenium rediisset, & quod prius *pollicitus erat* recu-
fasset atque transacta retractasset, acriori adperso aceto,
sic in eum esse adinadversum, ut ab Episcopali officio
remotionis senserit censuram, siquidem, *de gradu Episco-*
patus dejectum memorat Socrates. Præterea nunc *Nova-*
tum & alios, cum quibus per gradus, à *Correptione Frater-*
nâ, ad *Suspensionem* ab officio, ab hac ad *Remotionem*, à re-
motione ad *Excommunicationem*, extremam & summi gra-
dus pœnam Ecclesiasticam est itum.

Primus
pœna Gra-
duſ Su-
sensio.

XXV. Correptioni fraternæ, (frustrata illâ si fuerit
monentes) proxima erat *Suspensio ab officio*, quam Cap. I
Num. XII, sic descripsimus, quod exequutioni illa fuerit
mandata per adjudicatam Clerico domestico *Peregrinam*
Communione, quâ prohibitus ille quidem fuerit functione
sui ministerii, non tamen vel ordine motus aut in perpetuum
depositus, vel excommunicatus, siquidem sic suspensio
vel ad communionem peregrinam redacta, inter Clericos
stare, sedere, orare, Eucharistiam sumere quidem
licebat, attamen eandem consecrare aliisve administrare
non erat indultum.

Secundus
pœna gra-
duſ De-
positio.

XXVI. Suspensioni ab officio succedebat, abdicatio,
remotio, depositio vel deturbatio à munere Clericali, quod
gesserat culpæ reus & censuræ factus obnoxius. Descrip-
simus eam per *Laicam Communione* Clerico adjudica-
tam, per quam munere clericali exutus ad statum lai-
cum redigebatur, ademta simul omni spe restitutionis in
integrum, & admissionis in pristinum ordinem statumve
Clericalem. Neque enim in aliosquàm solos clericos Ec-
clesiasticum munus sustinentes, tales quadrant pœnæ. Lai-
ci enim à munere quo non fungebantur, nec suspendi, nec
removeri poterant.

XXVII. Ter-

XXVII. Tertius pœnæ gradus erat, *Excommunicatio* Tertius
ad tempus *Medicinalis* seu *Pœnitentialis*, Minor aliàs di- gradus
cta: qua illi quibus adjudicabatur, pœnitentiâ peractâ ad *Excom-*
communione iterum admittebantur, & si clerici fuissent *munitat,*
laicè communicabant, i. e. sicut laici, ut nullum conse- *Medici-*
crandi jus esset. *nalis.*

XXIIIX. Quartus pœnæ gradus isque extremus *Quartus*
Excommunicatio Major erat, quæ *Absoluta* & *Anathema* gradus
dicebatur, non inflicta aliis quàm obstinatis, refractariis *AN A-*
& ad meliorem frugem revocari emendarique nesciis. *THEMA*

XXIX. A gracili igitur Fraternali correctionis via,
descendendum nobis nunc erit in asperiores, quàm ingressi
hæreticos adoriuntur, non fraternè eos corripientes, sed
severè cum iusta animi indignatione eos non tantum in-
crepantes, sed etiam execrantes. Ducimur autem in
viam istam per Ecclesiasticarum Censurarum gradus, in
quibus ab Apostolis virisque Apostolicis expressâ cernun-
tur vestigia. Nempè S. Paulus ex iis qui *fidei naufragium*
fecerant, sive rejectâ suâ doctrinâ in hæresin prolapsi erant, *SATANA*
Hymenæum & Alexandrum Satanæ tradit; cui etiam illos *NÆ*
tradendos existimat, qui in enormibus scortationibus vi- *TRADI-*
vant II Cor. V. §. 5. *Satanæ autem tradi* dicuntur, ut Cap. I. *TIO.*
§. 16, & seqq. pluribus dictum, qui numero vivorum Ec-
clesiæ membrorum excluduntur, uno verbo, qui solenni-
ter excommunicantur. Satanæ enim extra Ecclesiam in
cordibus ejusmodi hominum regnum obtinet, cujus po-
testati tanquam mancipium aliquod relinquuntur, qui ab
Ecclesiâ segregantur; & non alio habentur loco, quàm quo
Ethnici & publicani. Matth. XIX, 17.

XXX. Neque etiam priorum & puriorum seculo-
rum Ecclesiæ praxis alia fuit, sed severitate tali, qualem
Scriptura præscribit, in Hæreticos animadverterunt Sancti

Majores nostri, neque modum excedentes, neque derigore definito quicquam remittentes. Certè quòd S. Johannes Epist. II. §. 10. omnibus fidelibus præcipit, id ipsum datà occasione ipse quoque in rem transtulit, & ipso facto probavit. Nam quum Ephesi lavare vellet, & in balneo *Cerinthum* Hæresiarcham adesse animadvertet, *ave ei non dixit*, sed illorus inde exiliit, timere se professus, ne tectum, sub quo tantus lateret Hæreticus, corrueret, & omnes unà ruinâ involveret: sicut S. Polycarpum id narrare solitum lib. III cap. III refert *Irenæus*. Post S. Johannis verò discessum balneum istud obruisse *Cerinthum*, memorat *Hieronymus*, in scripto adversus Luciferum. Nec aliter ipse *Polycarpus* postea fecit, quum Marcioni occurrenti & dicenti: *cognosce nos*; responderet: *cognosco te primogenitum Satanae*. Hinc loco citato *Irenæus*: *Tantum Apostoli, inquit, & eorum discipuli habuerunt timorem, ut neque, verbotenus communicarent alicui eorum, qui adultera verant veritatem, quemadmodum & Paulus ait: Hæreticum autem hominem post unam atque alteram correctionem de vita, sciens, quoniam perversus est, & à semetipso damnatus.*

XXXI. Nec consortium modò eorum, qui hæretica foverent & diffeminarent dogmata, omni studio declinarunt priscae Ecclesiae Præsules, sed etiam in obstinatos & malitiosos idem fulmen detorserunt, quo Paulum Hymenæum & Alexandrum percussisse supra indicavimus. Etenim de *Marcione*, cujus modò mentio facta, ex *Epiphano Lib. I. Tom. III. Hæresi XLII* constat, quod initio Orthodoxam fidem amplexus magnamque castitatis speciem præ se ferens, vitam solitariam elegerit, postea verò amore virginis cujusdam correptus, stupro se polluerit. Quod sicuti cum magno & Ecclesiae scandalo & patris sui, probi ac optimi senis, dedecore erat conjunctum, ita ab eodem, Episco-

Episcopale munus tum gerente, Ecclesiæ communione fuit privatus. Cui cum interpositis etiam multis & diuturnis precibus à patre, subdolum filii ingenium noscente, non restitueretur, fugâ sibi consuluit Marcion, Romanæque pervenit, faciliorem ibi delicti veniam sibi promittens. Quum verò Concilii Nicæni Canon qui pronunciat, *ut hi qui ab aliis abjiciuntur, ab aliis non recipiantur*, jam tum antequam publicaretur, per continuam, vim legis habentem, consuetudinem introductus & receptus esset, Romanæ Ecclesiæ Antistites frustra imploravit, & desperato consilio *Cerdoni* Hæresiarchæ tandem se adjunxit, atque detestanda errorum semina spargere cœpit. Ne igitur Romæ virus suum fidei populo instillaret, etiam ab Ecclesiâ Romanâ est excommunicatus, tandem verò pudore correptus & errores abjurare paratus, veniam eâ lege & conditione impetravit, ut quos in errorum devia abripuisset, restitueret; quod tamen ipsi morte prævento præstare non licuit. Neque mitius cum infelici ejus duce & socio, *Cerdone*, qui inter alia horrenda dogmata, veritatem humanæ Christi naturæ negabat, actum fuisse deprehendimus. Quum enim doctrinæ suæ venenum Romæ incautioribus multis propinasset, ideoque correptus, plus simplici vice exomologesi faceret & erroris poenitentiam simularet, detectâ tandem hypocrisi à cœtu fidelium fuit exclusus & excommunicatus.

De Cerdone.

XXXII. Seculo III in Ecclesiâ Antiochenâ Episcopatu functus est *Paulus*, ab urbe patriâ *Samosatenus* cognominatus, quiscuti, more Hæreticorum, arrogantia & fastu tumebat, ita ex hoc fonte multos errores derivabat, & inter reliquos veram Christo divinitatem detrahebat, *eum nudum hominem ex Mariâ natum quidem, sed nec verum Dei Filium, nec ejus λόγος personalem & substantialem, sed tantum*

De Paulo Samosateno.

tantum prolativum pronuncians. Quâ occasione pestilentissimum hoc dogma, per Artemonis mortem pridem sepultum, refoderit & ab orco revocaverit Paulus Samosatenus, ex Historiâ Ecclesiasticâ hîc annorâsse non pigebit. Imperante ignavissimo *Galieno* ob devictos & Romanis finibus expulsos Persas magnâ per universum Orientem auctoritate & potentiâ pollere cœpit *Zenobia*, Syriæ & Phœniciæ Regina. Videbatur illa Samosateno, si lucri eam facere & ad nomen Christo dandum inducere posset, commodissimum Christianismi & propagandi & à persecutionibus liberandi instrumentum. Et obtinuit quidem Paulus quod volebat, ast medio Christianismum non promovente, sed pessum dante. Transierat scilicet Regina jam tum à Gentilismo ad Judæos, cum quibus Christum merum hominem fuisse credebatur. Ut igitur eò facilius eam sibi devinciret & in partes Christianorum pertraheret, consensit in ipsius gratiam, in impium dogma, & Christum verum ac naturalem Dei Filium esse negavit. Ista verò hæresis quum latius magno cum Ecclesiæ detrimento serperet, Antiochiæ Synodus est instituta, in quâ divinitas Christi ex S. Scripturis adstructa, & P. Samosatenus ad palinodiam adactus. Sed cum ipse Punicâ fide ageret, erroremque disseminare pergeret, alia contra eum Synodus Antiochiæ est convocata, in quâ hæreseos convictus & damnatus, Episcopali dignitate & Ecclesiæ communione est privatus. Cui decreto quum parere Episcopatuque cedere noller, *Aurelianus* Imperatorem ab Episcopis interpellatum, eum expulisse, & sic Ecclesiæ tranquillitatem & pacem restituisse refert Eusebius Historiæ Eccles. lib. VII cap. XXIX: *Paulus itaq; unâ cum orthodoxâ fidei, Episcopatu quoq; privatus est, & Domnus in ministerio Ecclesiæ Antiochenæ, sicut dictum, sequutus.* Cum autem

tem

tem Paulus Ecclesiæ domo haud quaquam abstinere vellet, Imperator Aurelianus interpellatus convenientissimè decrevit, illis ejus domum adjudicari præciens, quibus Episcopi Italiæ & Romæ & dogmate concordēs scribant. Ad hunc modum Paulus summâ cum ignominia, per mundanum principatum, Ecclesiâ expellitur. Et Theodoretus Hæret. Fab. lib. II §. IIX: Tunc Paulum concordî in eum latâ sententiâ ex sacris catalogis meritò expunxerunt. Et quoniam resistebat, Ecclesiâq; principatum obtinebat, Aurelianus qui tunc imperabat, de Pauli audaciâ edocentes, persuaserunt, ut ex Ecclesiâ illum expelleret.

XXXIII. Atque sic olim sese habuit Excommunicatio, sic ab Imperatoribus Christianis, Ecclesiæ vocem audire ejusdemque decretis obtemperare nolentes, vi seculari de Ecclesiâ sunt pulsi. Excommunicationi autem Majori conjuncta fuit Satanæ traditio, sic ut Excommunicari idem esset quod Satanæ tradi, & vice versa, Satanæ tradi idem quod Excommunicari. Utramque executionem Anathematis vox complectitur, supremi gradus censuræ Ecclesiasticæ carecter seu nota.

XXXIV. Alia notione *Anathema*, dicebatur quodæque *Maranatha* i. e. perditio in adventu Domini. *Maranatha* enim *adventus* dicitur, secundum Interpretes cum antiquos tum recentiores. Occurrit vox ista I Corinth. ult. v. 22. *Si quis non amat Dominum Jesum sit Anathema Maranatha*, i. e. sit extremè Anathematizatus. Vox est Syra de Hebraica, ut inter utramque cognatio est, aliquid participans. Alii duas distinctas esse volunt *Maran* Dominus & *atha* venit. Alii in tres distinctiones eam discernunt, hoc modo *Dominus. Noster. Venit.* Alii tria distincta conflant in unum & scribunt, *Maranatha*. Veteres plerique interpretes *Ambrosium* imitantur. Ex his *Hieronymus* Pauli ad Corinth. verba sic interpretatur: *Si quis non*

*ANATHEMA
MARA-
NATHA*

R r

amat

amat Dominum Jesum anathema sit: & illo completo, deinceps inferatur, Dominus noster venit, in Epistola ad Marcellam. E recentioribus vix quisquam plenius vel melius quam Beza in Annot. ubi inter alia notatu digna; Sic existimo, ait, designari speciem anathematis, quia nimirum ea erat ejus formula, quod qui in eo damnatus Domini Judicio, quasi in manus, citra ullam veniæ spem dederetur: ut ea sit fortassis species tertia anathematis, quam Talmudistæ vocant אָנָתְהָמָה, ut refertur in Tesbi Elia. Videantur ibi plura, quæ ubi Flacius in Clave adduxisset, & ipse in Bezæ concessit sententiam. Placet sane & mihi, inquit, ut vox hæc significet idem quod Dominus noster venit: fueritq; vox nota ac usitata Ecclesiæ, de extremo anathemate, eum sensum habens, quasi tales excommunicati, non jam Ecclesiæ sanandi servantur: sed tanquam peccantes ad mortem, utpote pertinaces hostes Christi, extremo judicio puniendi tradantur dedanturq;. Atque sic explicata voce Syro-Hebræa, in considerationem vocanda est vox Græca ΑΝΑΘΗΜΑ.

ΑΝΑΘΗ-
ΜΑ

XXXV. Circa istam vocem interpretandam occupati fuerunt plurimi magni nominis viri: Baronius, Albaspinæus, Petavius, & hujus antagonista Salmasius, Job. Fiesacus. Singulorum adducere sensanimis foret operosum. Unum igitur notasse & observasse sufficiat. Nempe propriè ANATHEMA apud Ecclesiasticos Scriptores significat, inflictam ab Episcopo vel Concilio, vel in Casibus Reservatis, ab ipso Pontifice Excommunicationem, non tamen quamvis ἀκοινωνήσις, sed eam quæ cum execratione & maledictione decernitur. Nam non omnes qui à fidelium communione, & ab Ecclesiæ ingressu abstinere, propter delictum jubentur (quales sunt quos Pœnitentes vocant) anathemate damnari dicuntur: sed illi demum, qui omni præterea precum consortio, ac publica mentione, convicti, collo-

DE POENIS HÆRETICIS IN N. T. DESTINATIS. 309
colloquio & salutatione fidelium privantur. Unde in Capitulis
Caroli C. Tit. VI §. 56. præcipitur ut non temere *Ana-*
thema imponatur, nisi unde Canonica docet auctoritas, quia
Anathema eternæ mortis est damnatio, & non nisi promor-
tali debet imponi crimine, & illi qui aliter non potuerit
corrigi.

XXXVI. Tres istæ voces *Excommunicatio*, *Anathe-*
ma & *Satanæ traditio*, promiscuè quidem, sicut *εὐδαίμων* &
usurpantur, à scriptoribus Ecclesiasticis: posterius tamen,
Satanæ traditio, non tam *Excommunicatio* vel *Anathema*
ipsum, sed utriusque consequens seu effectus esse videtur.
Qua propter *Guilielmus Estius* ad hunc locum satis circum-
spectè annotavit sequentia: *Non igitur directè tradit bo-*
minem satanæ qui eum excommunicat, sed ex consequenti.
Nam eo ipso quo quis ejicitur extra Ecclesiam, quæ regnum est
Christi, consequens est, illum eo constitui loco, ubi liberè
tanquam in suo regno grassatur diabolus.

XXXVII. Modus procedendi adversus *Anathema-*
bilem sive *Anathematum* i. e. anathemate dignum eoque
feriendum, præscribitur in ipsa Scriptura tam copiosè ut ab
alio frustra expectanda sit melior ampliorve instructio. Quæ
enim præter Scripturam adduntur ceremoniæ & ritus ex-
terni, non sunt Divinæ sed humanæ constitutionis, atque
ideo ad substantiam actionis, in quantum à Divina illa pen-
det ordinatione, non pertinent: sicut ex adverso, nihil
eorum quæ præscribit Apostolus insuper est habendum
aut prætermittendum, siquidem legitima Deo non impro-
bata debeat esse *Excommunicatio*.

XXXIX. Ritus externi, aliquam solennitatem
Anathematizationi addentes, novi sunt, nec Divinæ sed
Ecclesiasticæ institutionis, sequioribus seculis investi.
Ideoque non mutant *Anathema* vel *Excommunicationem*

Ritus ana-
themati
addij.

Rr 2

intrin-

intrinsecè, sed secundum extrinsecam duntaxat formam seu circumstantiam. Non erat enim horribilis ille terrorem spectatoribus incutiens apparatus, ab initio in Ecclesia usitatus, sed ultima demum ætate est invecus & usurpatus. Describitur ille in Jure Canonico, Canone *Debent duodecim* II q. 3, secundum *Rhotomagensè Concilium*, hunc in modum : *Debent duodecim Sacerdotes, Episcopum circumstare & lucernas ardentès in manibus tenere, quas in conclusione Anathematis, vel excommunicationis, projicere debent in terram & conculcare pedibus.* Deinde Epistola per Parochias mittatur, continens excommunicationum nomina, & causas excommunicationis. Ritus autem iste, nihil (utpote accessorius) in excommunicationis substantia mutat, facit potiùs talis, accensis lucernis splendidus in oculos & sensus incurrens apparatus ad percellendum spectatorum corda, ad exaggerandum abominationem & à criminis imitatione deterrendum omnes securos & in vetitum nitentes. Ejusmodi leges ceremoniales, circa rituum his non dissimilium observationem occupatæ, obtinent, quoque in aliquibus Judiciis, in quibus usu est receptum, ut quando jurandum est juramentum vel testimonii, vel purgatorium, vel suppletorium, vel alius speciei, assurgat Judex cum Assessoribus, accendantur candelæ, pandantur fenestræ, & digitis vel erectis, vel Bibliorum codici, vel Servatoris crucifixi effigiei impositis, stans in judicio juret.

Casus reservati.

XXXIX. Tantum de Excommunicatione per Episcopum hodie administranda. Verùm non in omni casu fas est Episcopo anathematizare, sed reservavit Pontifex Romanus certos quosdam casus & excommunicationes, in quibus Episcopi etiam quo ad eorum subditos sese intromittere non possunt. Tales casus Papæ reservati, continentur in *Bulla Cænæ Domini*, cujus ratio denominatio-

Bulla Cænæ Domini.

nis

nis in de estpetita, quod in Feria V Magnæ hebdomadæ, quâ Servator cœnam Paschalem cum discipulis sumsit, illa publicè recitetur, & excommunicet deinde Papa, unâ cum veris hæreticis omnes alios, quos iniquè & non sine grandi injuria Pontifex ejusque Curia hæreseos damnat. Non est recens hoc institutum, sed jam tùm ante Reformationis tempora obtinuit, anno post natum Servatorē MCCCCXX per *Martinum* hujus nominis V, in Ecclesiam introductum. Abbreviatam autem esse Bullam istam tantum abest ut per succedentes Pontifices sit amplificata. Et refert *Augustinus Barbosa* Jctus non ignobilis, Episcopus Ugentinus, Bullam istam *Leonem X* auxisse adversus *Lutherum*, de officio & potestate Episcopi Parte III Alleg. I. Addit ille ibidem quæ sequuntur: *Legebatur & publicabatur ter in anno, secundum Glossam in Clem. de judiciis, scilicet dicta feria V majoris hebdomadæ, & die Ascensionis Domini, & Dedicationis SS. Petri & Pauli; sed hodie legitur semel indicta feria quinta.* Fortè quod sæpius repetita vilescant, vel anathematizandi tœdium cæperit Pontifices.

*Origo Bullæ
Cœna
Domini.*

XL. Tenorem Bullæ, ut ex ipso fonte casus hujusmodi reservati cognoscantur ita recitat *Barbosa*, sicut Anno *MDC XXI* & sequente *XXII* coram *Gregorio XV* publicari se vidisse affirmat. Sed sufficere nobis poterit inde excerptisse ipsam Excommunicationis formulam; habet autem ita. *Excommunicamus & anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus Sancti, auctoritate quoque Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac nostra, quoscunque Hussitas, Wiclevistas, Lutheranos, Zwinglianos, Calvinistas, Ugonottos, Anabaptistas, Trinitarios, & à Christianâ fide Apostatas, ac omnes & singulos alios Hæreticos quoscunque nomine censeantur, & cujuscunque sectæ*

Rr 3

existant

existant: ac eis credentes, eorumq. receptatores, fautores & generaliter quoslibet illorum defensores, ac eorundem libros hæresin continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate nostra & Sedis Apostolicæ scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quavis causa, publicè vel occultè quovis ingenio, vel colore, nec non Schismaticos, & eos qui se à nostra, & ROMANI PONTIFICIS pro tempore existentis, OBEDIENTIA pertinaciter subtrahunt vel recedunt.

XLI. Ita videlicet habendi, ita tractandi, ita cum Hæreticis complicandi sunt omnes, qui Vejovem Romanum adorare detrectant, eique obedientiam, Dogmata, (in quibus nemini mortalium aliquid vel mutandi vel novandi jus competit) vel ampliandi vel temeranti, subtrahunt; vel ab eodem recedunt, si ille prior à Scripturâ Sacrà recesserit, hujusve auctoritatem, si à suâ, atq. infallibiliter eandem interpretandi, Divinitus (scilicet) sibi concessâ facultate, suspensum iverit. Ita animadvertendum fuit in eos, qui Deo potius quàm uno homini obedire voluerunt: qui Sanctum altaris Sacramentum integrum potius sumere, quàm ad nutum Pontificis mutilare, & Testamentum Domini viloare, maluerunt: ut taceam nunc infinita alia quibus conscientiis vim faciunt Pontificia decreta.

XLII. Qui distinctioris cognitionis ergo, ad certum ordinem Pontifices Romanos redigere nituntur, V constituere horum Classes consueverunt, Prima respondet primæ Imperatorum Ethnicorum classi, atque usque ad Constantini M. primi Christiani Cæsaris tempora sese porrigit, & est Optimorum.

Secundam, occupant, Boni quamvis in ea occurrant, quibus de hoc titulo moveri possit controversia. Incipit ibi ubi desinit prima classis, una cum seculo IV à Constantino

DE POENIS HÆRETICIS IN N.T. DESTINATIS. 313
rino inter Cæsares Christianos primogenito, definitque
unà cum remotis ex Italiâ Imperatoribus; vel, si aliquanto
longius extendere placeat, desitura est unà cum seculo VI &
Gregori, cui posteritas *Magni* indulsit cognomen.

Tertia Classis itidem tria occupavit secula VII, IIX
& IX. His videlicet seculis quum à pristinâ pietate mo-
rumque integritate, in peius inclinarent Præsules Romani,
Mundunorum denominationem classis ista est indepta.

Quarta classis seculo IX post tempora Caroli M. in-
cipit & ultra medium seculi XI porrigitur, *Improbos* illa
complectitur Pontifices, *ad miraculum usq; flagitiosos, apo-*
taticos & apostaticos potius quàm Apostolicos, sicut per Gil-
bertum Genebrardum describuntur.

Quintæ, *Antichristianorum* Pontificum Classi auspi-
cium dedit *Hildebrandus* seu *Gregorius VII*, quod demo-
nium, in Occidentali seu Latina Ecclesia, post medium se-
culi XI ortum, Sedem Romanam deturpavit, & post sequen-
tos in malitiæ traxit consortium & imitationem.

XLIII. *Innocentium XI*, cui haut ita pridem *Alexander*
XII succcessit, ad alterutram posteriorem classem referre,
præclare per hunc gesta prohibent. Non enim Antichri-
stianus censeretur qui Antichristiano tyranno, do-
mando recuperandisque de orbe Christiano perditis, in-
gens æris, nulla Pontificiæ avaritiæ rubigine arrosi pondus,
larga erogavit manu. Et ut taceam nunc alia laude digna,
unum saltem, hoc ipsum de quo modò actum est, tangens
negotium, commerabo. Quam occupati à multis jam an-
nis fuerit Pontifices, circa Excommunicationem in Fe-
riam quintam hebdomadæ magnæ introductam, è supra
adductis liquet. Solennis hujus actus administrationem
Innocentius XI, semper (vel sub infirmitatis vel alio præ-
textu) declinasse fertur: quod videlicet iniquum censeret,
pari

pari quamvis culpæ haud reos, in pari tamen hæreseos gradu collocatos, uno eodemq; percutere fulminis ictu. Refero ista fide Pontificiæ partis Episcopi, qui Innocentii in reconciliationem! Protestantium propensum animum declaraturus, hoc adducto documento, aliqua, fidem aliàs superantia, persuadere nitebatur. Est igitur ista Protestantium excommunicatio tam manifestè iniqua, ut Sedem Romanam tunc tenens Innocentius XI, in actum eam deducere, atque iniustitiæ obire & exequi ministerium, reformidaverit.

Iniquè excommunicati Eccles. invisibilis membra.

XLIV. Quantumvis verò sic injustè excommunicati facti sint *ὑποσυνάγωγος*, & è gremio Ecclesiæ visibilis iniquè excommunicantis, excussi, ejecti & fugati, manent tamen membra Ecclesiæ invisibilis, fundatæ in æterna nostra electione & fide in Christum. Et posteaquam alia fundata est Ecclesia visibilis, à superstitionibus, abusibus & improbis figmentis purgata & mundata, facti sunt vera & viva purioris Ecclesiæ membra.

XLV. Porro de excommunicationis continuatione & duratione, verbo addendum, quod sicut de peccatoris pœnitentia, quousque ille vescitur aura, non est desperandum, sed potest animam agens, agnoscere illud quo se obstrinxit, crimen, potest de commissio dolere & seria acta pœnitentia ad Deum converti, ita quoque excommunicatio neutra, neque Major neque Minor fuerit perpetua. Etenim quemadmodum via ad pœnitentiam tendenti nunquam non patet, ita etiam via ad reconciliationem ducens, non sic olim fuit, non hodie esse debet intercepta, ut seria acta pœnitentia præstitisque satisfactionibus canonicis, jus communicandi non redderetur: de qua indulgentia jam tum Cap. I, Num. XXX est actum.

XLVI. In-

XLVI. Interdicta igitur fuit omnis cum anathematizatis conversatio, quia illa cum infirmorum conjuncta est periculo, quibus toxici aliquid facile potest adhærere & imprudentiores quandoque in erroris rapere consortium, si faventes præbeant aures hæreticorum argumentis, quibus solvendis retundendisve sunt impares. Interim tamen nihil prohibet, quo minus alii in bono confirmati, etiam cum hæreticis congregiantur manusque cum illis conferant. Alioquin si cum his commercium usque adeo tollendum esset, ut ne verbum quidem cum iis commutare integrum sit, illicitæ forent omnes adversus Photinianos, Arianos, Nestorianos, Eutychianos vel alios notorios Hæreticos vel olim directæ disputationes, vel quæ hodiernum in Socinianos aliosve his nihilo meliores, detorqueantur argumentationes. Non alii quam illi qui causæ suæ diffidunt in veritatem inquirere, & exulcerata dogmata disputandi periculo exponere prohibent. De antiquissimis hæreticis habemus compertum quod disputationibus sese quantum potuerint subduxerint: quippe qui absurdis suis postulatis simpliciter subscribi, atque hæreticis dogmatibus fidem sine discursu adhiberi, quam rationibus & argumentis evincere ea maluerunt. *Manetem* ita compellat S. Augustinus: *Usque adeo me stultum putas, ut nulla reddita ratione quod vis credam, quod non vis non credam*; contra Faustum Manich. Cap. V. Et *Mubameth* (Pseudopropheta teterrimusque impostor, Alcorani doctrinam vocari in dubium prohibet, quando Azora XIII dicitur: *De præcepto hujus libri, quare quis questionem quærimoniamve moveat? Post Alchoram enim positionem, quicquam mutare est nefas*. Non dicam nunc Pontificiorum Fidem implicitam (quæ credendum quicquid credit Ecclesia, etiamsi quid hæc credat tam sit ignotum quam est novus orbis) aliquam intel-

Disputare cum Hæreticis licitum.

Disputationis inhibita mala causæ indicium.

*Hæretici
ad dispu-
tandum
provoca-
ti.*

intellectus citra ratiocinationem captivationem in obedientiam Pontificis involvere. Non ita primævæ Ecclesiæ Patres; hos enim disputationibus cum Hæreticis se subduxisse tantum abest, ut eos potius provocaverint, *Donatistas*, inquit S. Augustinus, *ad collationem nobiscum venire per Imperialia edicta compellimus: in qua collatione victi sunt*; contra Jul. lib. III, cap. I. Et numquid per *Hæreticorum pugnam* atque Catholicorum *respondendi sollicitudinem*, intellectum vult aliud quam susceptas cum illis disputationes? quando ait: *Adversarii fidei catholicæ dum contra regulam veritatis diabolicis armis pugnare nituntur; nos sollicitudine respondendi faciunt cautiores*. Chrysostomus in Matth. Cap. XIII Homil. XLVII, ad ipsius Christi provocat concessionem: *Christus*, inquit, *non prohibet conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi confidere, verum interficere & trucidare prohibet*. Nunquam autem major obtingit *ora obstruendi* oportunitas, quam in disputationis certamine.

XLVII. Quod si verò iis, quæ diximus, non obstantibus, urgere aliquis pergat, commercium & conversationem cum hæretico ita declinandam, ut ne quidem docere ullo modo vel admonere, vel disputare cum eo liceat, non intelligendus erit hæreticus, qui ex ignorantia aut infirmitate in hæresin prolapsus sit, sed malitiosus & obstinatus, qui ab agnitâ veritate contra conscientiam defecerit, atque sic peccatum in Spiritum Sanctum, quod finalem involvit impœnitentiam, commiserit. Id quod notatum est etiam B. Calixto Comment. in Ep. ad Tit. III §. 10 & 11: *Quantum*, inquit, *ex Apostoli verbis colligere licet, loquitur de hæreseos Autore, qui deliberato proposito veritatem apud suum ipsius animum certam & contestatam, malitiosè (forte etiam ex ambitione, vel invidiâ, vel lucri cupidine vel*
qua

quacunq; causâ) oppugnet, atq; adeò in Spiritum S. peccet. Ille enim demum ~~avertatur~~ & si ve suopte iudicio est condemna-
tus. Et quia pro ejusmodi orandum non est, neq; docendus
neq; admonendus erit. Aliàs doctrina & admonitio, ubi ali-
qua, quamvis exigua profectus (addo & resipiscentiæ) spes
fuerit, nunquam subtrahenda. Huic itaq; si subtrahi de-
bent, erit homo desperatæ penitus salutis, si ve ejusmodi, de
quo in viam revocando, nulla omninò spes supersit: quales sal-
tem sunt, qui in Spiritum S. peccant. Paria inculcat B. Hor-
neius Exposit. Liter. II Joh. V. II.

CAPUT IV.

*De Pœnâ civili, efflorescente sub Christianis Impera-
toribus Orthodoxorum potentiâ, Hæreticis non qui-
dem Ecclesiasticâ sed secularis Majestatis aucto-
ritate, infligi solitâ, & Pontificum R.
crudelitate.*

§. I.

EX iis, quæ capite præcedenti fusiùs exposita sunt, li-
quet, ordinariam Hæreticorum Pœnam Ecclesiasticam,
eamq; maximam, fuisse Excommunicationem, absolu-
tam scilicet & poenalem, quæ Anathema propriè diceba-
tur. Pœnam, inquam, Ecclesiasticam, ultra quam pro-
gressa non est veneranda antiquitas, quippè quæ initiò
nullâ civili potestate pollebat, neque pœnas corporis af-
flictivas irrogare, aut capite quenquam plectere poterat.
Posteaquam verò Christianis Imperatoribus gaudere cœ-
pit Ecclesia, non tantùm in foro Ecclesiastico Excommu-
nicationis, sed etiam in civili relegationis pœna hæreticis

irrogata est, scandalumque dantes à potestate seculari exilio sunt mulctati.

De Aëtio.

II. *Aëtius*, Diaconus Antiochenus, Arianæ sectæ soboles, postquam ejus blasphemiam auxisset, & non tantum filium Dei creaturam, sed & Patri planè dissimilem esse docuisset, seculo IV à Constantio, Imperii clavum tenente, quamvis Ariano & de Christi Divinitate impia edocto, in exilium est ejectus. Quomodo res gesta sit, Theodoretus Historiæ Lib. 11 cap. 27 refert. *Imperator*, inquit, *introduci Aëtium jubet, & ingresso librum ostendit, ac rogat, num ipse illum peperisset? At ille & actorum, & quamobrem interrogaretur ignarus, gratiamque sperans, si confessione suâ illum sibi conciliasset, respondit, se parentem esse scriptorum istorum. Itaque Imperator consideratâ magnitudine impietatis statim jussit exulatum deportari quendam in locum Pbrygiae. Sic ille regiâ excidit gratiâ, & hunc fructum tulit blasphemiae suae. Et, si Nicephoro credimus, hujus pater, Constantinus Magnus, Arium, in Niceno Concilio damnatum, exulatum ire jussit; quem tamen in integrum restitutum libri II cap. 43 commemorat. Et Arius, inquit, non longè post Nicenam Synodum ab exilio quidem est revocatus, Alexandriam autem ire prohibitus. Cap. 47 ejusdem libri, Imperatorem hoc ipsum siue sororis Constantiae, quæ pro Ario intercesserat, siue Presbyteri aegritudine Arianâ, quamvis ea occultior esset, occupati, Ariumque excusantis dictis credentem, fecisse affirmat, atque ipsas Cæsaris literas subiungit, quibus exulem revocaverit, ei que in patriam redeundi fecerit potestatem.*

De Nestorio.

710.

III. Seculo V sub Theodosio II, Orientis Imperatore, in Concilio Ephesino *Nestorius*, Constantinopolitanæ Orthodoxorum Ecclesiæ Præsul, ob hæresin damnatus, & Anathemate non tantum percutus, sed etiam in
exilium

exilium missus, & initio quidem ad monasterium Euprepium propè Antiochiam, unde prodierat, detrusus est. Quod tamen quum plerisque cum periculo propagandæ hæreseos conjunctum videretur, post quadriennium longius remotus, & edito Theodosii in Oasin sive Ibin Ægypti relegatus fuit. Qui locus quum à barbaris direptus & vastatus esset, translatus in Thebaidem Panopoli in Elephantinam, inde rursus Panopolin, & hinc iterum aliò migrare se coactum, in Epistolis, quarum fragmenta Evagrius profert, lamentatur, quemadmodum B. Calixtus *Disp. de Hæresi Nestorianâ* latius exposuit.

De Eunomio.

IV. Eidem Theodosio Imperatori, Eunomii, (qui Aëtii scriba initio & amanuensis, deinde ejus successor & Hæresiarcha fuit) relegationem tribuit Nicephorus; ubi enim libro XII cap. 29, post alias Theodosii laudes, ejus in hæreticos quoque clementiam deprædicasset, *solum Eunomium exilio multasse* addit. Sed discrepat hic Danaeus, quippè qui in eruditissimis ad Augustini de Hæresibus caput LIV Notis, istam Eunomii proscriptionem à Constantio (inter quem & Theodosium aliquot Cæsarum intercessit imperium) exsequutioni mandatam refert his verbis: *In exilium actus à Constantino Eunomius in Pamphylie solitudine miseram & infelicem vitam & animam, justas suæ blasphemie pœnas pendens, traxit, sub Valente mortuus.* Utri horum fides sit habenda nunc non disputamus: quo minus tamen cum Nicephoro faciamus, Magni Casauboni suadet judicium, quod Exercitationum ad Apparatus Anal. Baronii primâ Num. XII legitur, & ita habet: *Nicephorus auctor vanissimus, futilissimus, fabulosissimus, nec συγγραφεύς (b. e. historicus) sed σύντακτορ παρὰ τὸν ἀληθινόν, (b. e. fabularum & nugarum compiler) merito suo dicendus.* Sed nos litem istam, utrum à Theodosio vel Constantio demum in exilium missus sit Eunomius? non facimus nostram: perinde

enim nobis, uter horum eâ severitate sit usus, esse potest, quippè qui hoc tantum probatum imus, efflorescente sub Christianorum Cæsarum imperio, orthodoxorum auctoritate, non Ecclesiasticâ tantum sed etiam civili relegationis poenâ in hæreticos fuisse animadversum, atque eos latâ prius excommunicationis sententiâ, non ex Ecclesiæ saltem sinu, sed Imperatoriæ Majestatis auctoritate ex ipso quoque Ecclesiæ hospitio, Republicâ, esse ejectos.

De *Priscillianis*.

V. Neque tamen hisce limitibus substituisse & in relegationis poenâ acquievisse, sed ad capitis quoque supplicium hæreticis statuendum, aliquando progressos esse acerrimos veritatis vindices, *Priscilliani* testatur sanguis. Sparsit autem *Priscillianus* hæresin suam in Hispaniâ patriâ suâ, sub Gratiano Imperatore & Damaso Episcopo Romano, circa annum à Christo passio 348. Foedi igitur ejus errores quum longè lateque non sine successu & multorum applausu diffeminarentur, publicis coercendi fuere Synodis, è quarum discimus Actis, non tantum in Romanâ, cui Damascus & Ambrosius præfuerunt, sed in Gallicanâ quoque Burdegalensi, & Toletanâ auditum Priscillianum, convictum, condemnatum & anathemate esse percussum. Accessit ad ista Ecclesiastica Decreta, Imperatoria *Gratiani* auctoritas, per quam fugâ sibi consulere est adactus. Verum natas inter *Gratianum* & *Maximum* inimicitias in rem suam & commodum vertere visus sibi est Priscillianus, si ad Maximum appellaret, & exul ad condemnantis confugeret hostem. Eopse igitur tempore, quo Maximus in Galliis imperium adversus Gratianum invasit, Priscillianus proscriptus ad illum sese recepit. Sed quàm primùm Itacius Episcopus, profugum hunc apud Imperatorem accusavit, eumque virus suum Treviris spargere indica-

indicavit, Gratiano haud mitiorem, sed duriorē exper-
tus est Maximum, cujus decreto ab Evodio, Imperatoris
Præfecto, Treviris mortis supplicio est multatus. Priscil-
lianus igitur primus fuerit eorum, quos civilis majestatis
auctoritate crudeli capitis supplicio affectos esse, ex monu-
mentis historicis observare licet.

VI. Quam tamen Maximi crudelitatem probasse ejus
ætatis Doctores & Episcopos, aut ad eam exercendam Im-
peratorem accendisse tantum abest, ut uno & solo *Itacio*
instigatore excepto, dissuaserint potius, & quantum in ipsis
fuit, ne faceret Imperator cautum voluerint, atque quum
prohibere non potuerint, factum seridè sint detestati. Quo-
modo res gesta & à Maximo exsequutioni mandata sit,
Thuanus Epistolâ nuncupatoriâ Historiæ suæ præmisiâ
commemorat, neque quomodo Episcopi isto in casu sese
gesserint, dissimulat. *Quod si quando, inquit, accidit hære-*
ticæ doctrinæ auctorem ad vitæ supplicium rapi, id pii verè
Episcopi detestati sunt, ut in Priscilliano patuit, qui exitialis do-
ctrinæ Autor, quum per Galliæ Ecclesias, ac præcipuè in Aqu-
tania, perfidiæ suæ semina sparsisset, à Maximo, qui occiso Lug-
duni Gratiano imperium usurpaverat, alioqui bono Principe,
Augustæ Trevirorum cum sectatoribus suis capitali supplicio
affectedus est, circa annum Christi CCCLXXXIII. Per pios
autem, quorum meminit, Episcopos S. Martinum imprimis
& S. Ambrosium intelligit. Paulo enim post, *Illum ab Im-*
peratore sponsonem elicuisse scribit, nihil cruentum contra reos
Priscillianum & asseclas, constitutum iri; Et Itacium Episco-
pum aliosq; instigatores sedulo monuisse, ut ab accusatione desi-
sterent. Nam Et id ceteros Episcopos tanquam iniquè factum
improbasse. B. Martinum etiam non nisi extrema necessitate
cum illâ Itacianæ partis communione misceri voluisse, à quâ S.
Ambrosium prorsus abstinuisse, testatur ipsemet in rela-
tione

tionem suam ad Valentinianum Imperatorem Treviris missam. Tantopere igitur improbarunt ac averfati sunt Sancti hi Viri æstantium Episcoporum cruenta consilia, qui summis Imperatoribus autores erant, ut à fide devios ad necem raperent & vel eâ ratione adhibitisque violentis remediis præciperent, ut *veritas acceptetur & declinentur errores contrarii*. Dissensum verò suum eo ipso testabantur, quod non tantum eorum communionem, qui in Scripturis non concessam crudelitatem exercebant, averfarentur; sed cædis Autorem, Itacium, profugum damnarent, Theognisto sententiam hanc promulgante.

VII. Posteaquam verò B. *Martinus* apud Maximum Imperatorem obtinisset, ut decretum de Tribunis summa potestate armatis, in Hispaniam ad inquirendos Hæreticos mittendis, revocaretur; *mitius cum devii à fide in Ecclesia actum est, tantumq; aut loco pulsati aut pecuniâ multati sunt, sanguini semper parcatum fuit ut l. c. refert idem Thuanus: Nec severius deinceps eos ab Ecclesia habitos addit, donec ad Valdensium tempora ventum sit*. Sed immemor fuisse videtur tyrannidis *Gregorii VII*, aliàs *Hildebrandi* Pontificis, qui seculo post natum Christum undecimo, immani crudelitatem in Clericos sæviit, non quidem ob hæresin, sed quod iniquis Pontificis Dictatibus reluctarentur, & uxores ducere quàm scorta alere mallent. Persecutionem istam & tyrannidem, per quam ingens numerus Sacerdotum sublatus, *Claudius Espenceus*, Scriptor Pontificius, de Continentia Clericorum libro I cap XII, inter alia recenset. Et porro è Mutio ibi refert, *Anno Domini c10 CC XII, in Alsatia nobiles & populares in Sanctissimum Dominum Papam blasphemavisse, Ecclesiasticis matrimonia contrahere prohibentem, cujusmodi homines, donec errare se palam professi revocarent, Pontifice è medio tolli præcipiente, multos ab Episcopo Argentinensi*

*Gregorii
VII in Sa-
cerdotes
crudeli-
tate.*

tinens carceribus mancipatos, & circiter centum uno die combustos. Et ita etiam mandato Pontificis, ejus ætatis Sacerdotes propter imputatam ipsis hæresin mactati. Ob quam verò hæresin? Capitalemente & evertentem aliquod fidei dogma fundamentale? Minimè gentium: sed solum ob non admissum novum de cœlibatu Clericorum dogma. Sed de hac tragoediâ plura legere licet apud Espencæum loco allegato.

IIX. Waldenses, contra quos justos exercitus conscriptos refert dictâ Historiarum Præfatione Thuanus, post medium seculi XII à Petro Waldo ortum nomenque sunt sortiti, itidem Leonistæ à Lugduno, quod Germanis *Leon*, & Albienſes ab Albio, in quibus urbibus aliquamdiu hæserant, aliisque variis nominibus, quæ pleraque à locis in quibus sedes aliquando habuere, deducta, appellati. Ista *Reformationis præliminaria*, attigimus in Parte hujus opusculi Altera Numero XLI: ipsam necessariæ Reformationis historiam ibidem proſequuti. Sicut verò ibi adducta, instituto nostro sufficientia videri peterunt, ita priora ingeminans oratio abundare censebitur, creatura Lectori tedium, siquidem eandem canens cantilenam, non mulceat sed radat aures atque obtundat. Verùm quum in Parte, hanc antecedente Altera, historiæ admixta sint aliqua, dogmata tangentia, hic rei pessimè à parte Pontificum gestæ, nuda, quamvis paulo plenior, repræsentetur historia, nec commodum nec congruum visum fuit, de Tertiæ hujus Partis medio tollere omnia, quæ ante octodecim circiter annos de sacra tyrannide sunt consignata. Bonæ potiùs causæ fiducia inducti, denuo digitum tollimus, eoque ad fontem intento, atræ voraginis, unde omne Occidentem universum inundans Schismatis malum effluxit, facturi indicium. Hoc verò malum quantò est peius, tantò amplius nostra

De Waldensium persecutione.

Tt

inter

inter est, ut ejus excitati culpam à nobis amoliamur. Amolimur autem, quando initia ejus, incrementa atque perniciam, singula sine fūco & fraude, è fide dignorum, etiam adversæ partis scriptorum monumentis eruta, in Lectoris deducimus conspectum. Quod quum extrema nunquam & nullibi non flagiret necessitas, nihil ultra æquitatem fuscipimus, nec nimis horum quidquam repetimus frequenter.

IX. A Gregorio VII igitur ad Innocentium III nos convertimus. Hic Hildebrandinis i. e. diabolicis principiis nixus, cruenta illius remedia reassumit, atque incitatis adversus Waldenses omnibus quos potuit Principibus viris, særale bellum movit, natus circa Religionem controversias, stricto gladio felicius quàm rationibus & argumentis dirimi ratus. Nempè non ineptè credidit obloqui desituros omnes veritatis vindices, qui resti fuerint sufficati, nec luminibus Pontificiis obstructuros, qui infami exusti flamma. Etenim illi adversus quos ita est sævitum, non fidei quoddam fundamentum, sed immanem Pontificis, Curia & Cleri Rom. ambitionem ac tyrannidem labefactum, & fidei sinceritatem, adversus invalescentes improbos abusus, assertum ibant. En prioris, Romani Episcopi pupillam tangentis offensæ testem, *Reinerum Sachonum* è Dominicanorum familia, juratum Waldensium hostem, nullius ille in Deum, de quo *benè omnia credant & justè etiam vivant*, perfidiæ & blasphemiae arguentem, sed hoc unum duntaxat in illis reprehendentem, *quod Romanam Ecclesiam blasphement & Clerum*. Ita quippè ille libri contra Waldenses Cap. IV. *Inter omnes, inquit, sectas quæ sunt vel fuerunt, non est perniciosior Ecclesie Dei, quàm Pauperum de Lugduno (Waldensium) tribus de causis. Quidam dicunt, quod dura verit à tempore Sylvestri: alii dicunt, quod à tem-*
pore

porè Apostolorum. *Secunda est, quia generalior. Ferè enim nulla terra est, in quâ hæc secta non serpat. Tertia, quod omnes aliæ, quum immanitate blasphemiarum in Deum horrorem inducant, hæc Leonistarum magnam habens speciem pietatis, eò quod coram hominibus justè vivant, & benè omnia de Deo credant, & omnes articulos qui in Symbolo continentur; solummodò Romanam Ecclesiam blasphemant & Clerum.* Caput igitur accusationis fuit, quod ambitionis & avaritiei Pontificiæ jugulum peterent, siquidem nulla hîc dissensûs circa dogmata sit mentio, quamvis Transsubstantiationem Pontificiam non admiserint, aliosque Ecclesiam Occidentis tunc inquinantes abusus reprehenderint. Sed ista fortè Reinero ad læsionem majestatis & omnipotentiae Pontificiæ non ita accedere sunt visa: potius solam abs se allatam causam ad Waldenses damnandos & armis persequendos sufficere existimavit. Rejectam tamen ab iis Transsubstantiationem Pontificiam, quam Innocentius sub Anathemate credendam proposuerat, idem Reinerus Cap. V commemorat his quæ subjicimus verbis: *Dicunt, inquit, quod Transsubstantiatio non fiat in manibus indignè conficientis, sed in ore dignè sumentis.* Atque sic alterum offensæ caput non omninò intantum dimisit. Posterior enim prioris fuit causa, quod videlicet canonisatæ per Innocentium Transsubstantiationi resistentes, imaginariam Pontificiam infallibilitatem in discrimen vocarent.

X. His quæ ante complures annos scripsi paria invenio apud *Guilielmum Cave, S. Th. Professore* Canonici Winsoriensem. Hujus *Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria*, eximiæ viri eruditioni & antiquitatis peritiei amplissimum perhibens testimonium, anno proxime elapso LXXXIX prodiit Londini. Juxta seculorum ductum seriemque Scriptores Ecclesiasticos recenset, denomi-

minatines seculorum singulorum, vel ab hæresi excitatâ, vel à re memorabili, sive præclarè sive pessimè gesta fuerit, accersita, Duodecimo post Christum natum, *Waldensis Seculi* nomen indidit. Quandoquidem verò non tantum primæ Waldensium originis indicium facit, sed quia etiam ad eundem quem ipse adduxi *Reinerum Sagonum*, provocat, atque in epicrisi ad Reinerianam relationem, & hostile pietatis inculpatæque vitæ testimonium, in eandem mecum descendit sententiam, non pigror ista hîc, quamvis pluscula sint, adscribere: salivam moturus curiosis, quibus liber novus, largâ Amici in Angliâ Lares colentis, manu nuper mihi communicatus, fortè nondum est visus. Orditur autem ille elegans Waldensium Historiæ compendium, his,

Guëlielmus Cave.

„ quæ recitabo, verbis: Circa annum MCLX, vel ut alii
 „ MCLXX, inclarescere cæperunt Waldenses, Albigeneses,
 „ Patavini, Pauperes de Lugduno, seu quocunq̃ue demum
 „ alio nomine vocentur, hac occasione orti. Contigit
 „ Lugduni in magna civium corona, ut ex iis quidam subita
 „ morte correptus sit; territi sunt cæteri, sed præ aliis Pe-
 „ Waldius, ex oppido Waldis, in Marchia Galliæ sito oriundus,
 „ qui statim bona divendidit, & pauperibus erogavit. Con-
 „ fluente igitur ad illum immensa multitudo, ipse aliquan-
 „ tulum literatus, Novum Testamentum lingua populari ipsi
 „ exposuit & sanam fidei morumque doctrinam tradidit.
 „ Aucto mox in immensum discipulorum numero. Secta
 „ hæc ubiq̃ue prævaluit, fatente ipso Reinero, fuisse qui
 „ affirmarent ipsam à Sylvestri, vel potius ab ipso Apostolo-
 „ rum tempore duravisse, nec ullam fuisse terram, in qua
 „ non altas radices egerit. Quàm sana, quàm innoxia ut pluri-
 „ mum fuerint illorum dogmata, vita moresque, liquidò ex
 „ iis patet, quæ recenset *Æneas Sylvius*, postea Pius II Pa-
 „ pa, Hist. Bohemicæ, c. 35: p. 103 & *Ænea* antiquior *Reinerus*
Sachonus

Sachonus ipse Inquisitor generalis, qui claruit anno “
 MCC LIV, & librum adversus Waldenses scripsit, ubi ca- “
 pite quinto errores eorum, & blasphemias, quas vocat, “
 sigillatim enumerat; quæ an tam execrabile nomen mere- “
 antur, legat primum, dein judicet æquus rerum æsti- “
 mator. Interim cap. quarto fatetur, *hanc Sectam habere* “
magnam spciem pietatis, eò quod coram hominibus justè vi- “
vant, & benè omnia de Deo credant, omnesq; articulos, qui “
in Symbolo continentur, solummodo Romanam Ecclesiam Cle- “
rumq; blasphemare. Hinc totius mali labes, hinc omnes “
 in eos procellarum fons & scaturigo, quod recepta nimi- “
 rum Ecclesiæ Romanæ dogmata reprobarunt, mores cor- “
 ruptos, superstitiones, atque tyrannidem acriter corri- “
 perent; hinc concitati adversus illos Prælati, Proce- “
 res, Reges, totaque penè Gallia in arma ruit. Anno “
 MCLXXIX sub Alexandro III in Concilio III Lateranensi “
 disertè damnati sunt, *fautoribus eorum & receptoribus* (ipsa “
 Canonis verba refero, Canon XXVII) *excommunicationi* “
subditis, prohibito sub anathemate, ne quis eos in domibus, vel “
in terrâ suâ temere vel forvere, vel negotium cum iis exer- “
cere præsumat. Exinde vi & armis ubique oppressi, in varias “
 regiones se diffundere necesse habuerunt. Huc usque “
 Guilielmus Cave.

XI. Reducit nunc historiæ filum ad furiosum Inno-
 centium, *κατ' ἀντίφασιν* ita dictum. Hujus crudelitatis & belli
 adversus Waldenses seu Albienses suscepti mentionem passim
 facit in scriptis suis beatæ memoriæ Calixtus. Quæ verò Ap-
 pendice disputationis de S. Scriptura, novitati quâ Chri-
 stianus populus lectione Bibliorum prohibetur, opposi-
 tā, è *Pauli Æmili*, quamvis juxta insitam eo tempore plero-
 rumque animis opinionem, pessimè de Waldensibus sen-
 tientis & loquentis, Historiā hanc in rem §. XXII citat,

T t 3

subji-

*Crux in
Walden-
ses susce-
pta.*

subjiciemus: Innocentius Pontifex belli aduersus eos sacri suscipiendi autor fuit, Legatosq; circummisit ad excitandos in nefariam sectam animos. Ad eos sanandos si respiscere possent, missus Divus Dominicus. Neq; vitæ neq; orationis sanctitate permoti sunt. Sacre militiæ insignia crux in eos suscepta, & in militum stipendium pecuniam pro pietate quisq; animi conferebat: illiq; bello Dux Simo Comes à Monteforti datus est. Is Biteras primum copias duxit. Urbs capta, cædes promiscuè facta (Vincentius audet dicere LXX millia hominum trucidata, Spec. l. 31. cap. 9.) Carcafforecepta: oppidani cum singulis abire iussi. In castro Minervæ expugnando ingens labor insumtus; ubi sunt inventi quinquaginta, qui igni cremari vivi, quàm pie sentire maluerunt. Vaurum & ipsum vicaptum: ibi quoq; impii igni traditi, quum in amentia perstarent, Præfectus præsidii Almericus magnæ nobilitatis Vir, resti suspensus: octoginta præterea minoris nobilitatis securi percussi. Ne mulieribus quidem temperatum &c. Ibidem Beatus Vir è Tritheimii Chronico Hirsaugensi & Spanheimensi, Fratris Conradi de Marburg, quem Inquisitorem hæreticæ, ut vocant, pravitatis Germaniæ immiserat Innocentius, scelera recenset, inter quæ illud quod Argentinæ commisit, eminere videri fortè possit. Plures enim ibi quàm LXXX una die comprehensos & indicio ferri candentis hæreseos convictos, ad rogam domnatos & combustos scribit.

XII. Inter Pontifices igitur, post Gregorium VII, Innocentius, primus fuerit, qui Ecclesiasticam excommunicationis pœnam cum capitis supplicio commutaverit, & hæreticos *devitandos* duxerit; harbarè scilicet voce in eâ acceptâ significatione, quam ei indidit Thomas, Pauli ad Titum scribentis verba exponens, cujus cap. præcedenti §, III mentionem injecimus. In eâdem quoque sententia

tiâ fuit quidem, atque Innocentio viam ad expugnandum Waldenses stravit Alexander III, sed minis tantum & Decretis in eos detonuit (cujus rei in Proœmio indicium fecimus) arma nondum movit. Hâc igitur prærogativâ Innocentium, quod ille inter primos *materiale* gladium ad amputandos Hæreticos (quo loco Waldenses habuit) strinxerit, defraudare haud debemus. Atque ita cum crescente dominatu & tyrannide Pontificiâ, cujus architectus præ cæteris industrius nec infelix (si quæ pessimorum conatuum felicitas esse potest) Hildebrandus, ejusque vestigiis strenuè insistens Innocentius, eorum etiam, qui vel hæresin foverunt, vel præter fas & meritum ejus postulati sunt, poenæ creverunt. Hildebrando quidem inauditâ crudelitate armis persequete eos, qui Servatorem presbyteris conjugium non interdixisse existimarent, & in matrimonio quàm in perpetuâ scortatione vivere mallent; Innocentio verò contra illos, qui Transsubstantiationem aliasque novitates non admitterent, vel immanem ambitionem Pontificis & Cleri improbarent, omnium primò collectis exercitibus cruenta bella expediente.

XIII. Cæterum contra *Waldenses* exquisita supplicia parum profecisse, & remedio quod intempestivè adhibitum fuerat, malum exacerbatum, numerumque eorum indies crevisse — atque armis se initio tutatos fuisse, scribit Thuanus, nunquam satis laudatâ Historiarum Præfatione; postremò verò armis victos longè lateque sese diffudisse, atque in Provinciam & Gallicæ ditionis *Alpeis* vicinæ confugisse, latebrasque vite ac doctrinæ suæ iis in locis reperisse. Partem in Calabriam concessisse, in eâque diu, atque adeo usque ad pii IV Pontificatum se continuisse. Partim in Germaniam transisse, atque apud Boemos, & in Polonia & Livonia larem fixisse. Alios ad Occidentem vorfos in Britannia per fugium habuisse. Verum ne quidem

quidem inculta & aspera Galliae loca Alpiumque radices, ad quas Waldenses superstites confugerant, satis tutas fuisse, sed *Emanuelem Philibertum Sabaudiae Ducem* anno superioris seculi IX & sequente, etiam huius Waldensium reliquiis bellum (Pontificis citra dubium instinctu) intulisse *Thuanus Hist. Lib. XXVII* commemorat: quod bellum tamen compositum tandem esse ait, conditionibus damnosis potius, quam honorificis; Dux siquidem illis, utut egenis & rusticis, quorum constantiam intra se tacitus admirebatur, nullâ vi libertatem conscientiae & religionis sincerioris exercitium eripere valuerit.

De Johanne
Wicle-
vo.

XIV. E Waldensium reliquiis in Angliam profugis, *Johannes Wiclevus* seculo decimo quarto ortum duxisse existimatur, S. Theologiae in Acad. Oxoniensi Professor, teste *Nidero Form. l. 3*, acer ingenio & eloquentia lepidus, qui post varias de religione concertationes morte fatali tandem decessit. Hic dum viveret, irrepenes in Ecclesiam corruptelas & abusus reprehendit, atque pro suâ, quâ utebatur *magisterio*, Pontificem Romanum ceu Antichristum, publicè declarare non est veritus. Quam Romanae Sedi illatam, ut putabat, injuriam, post viri fata, & quidem anno post ejus obitum XLI, Martinus V Pontifex vindicavit, cadavere ejus in ignominiam exusto. In mortuum, ait *Thuanus* Praefat. cit. tantum à Magistratu animadversum fuit, ossibus ejus diu postquam obiit, publicè crematis.

De Johanne
Hussio
& Hieronymo
Pragensi.

XV. Wiclevi libros in Bohemiam transportatos inter ceteros praecipuè evolvit *Johannes*, obscuro loco natus, ex villa *Hus* (quod anserem significat) cognomen mutuatus, ingenio peracri, linguâ potens, & mundioris vitae opinione clarus: uti de eo testatur *Aeneas Sylvius* in *Histor. Bohem. c. XXXV*. Nihilo verò mitus *Hussus*, in grassantes per Ecclesiam abusus, Pragæ invehatur, quàm antea *Wiclevus* Oxoniae
in

*Joh. Huss
exustus,
& anno
vertente*

fidem & Cæsaris voluntatem, jussu Pontificis in carcerem conjectus, è vinculis respondere coactus est, insigni axiomatis Pontificii documento posteritati relicto: *Hæreticis velle loco à Pontifice & Clero R. habitis, fidem non esse servandam.* Posteaquam autem communio sub utraque specie, Concilii Constant. Sess. XIII sub gravibus pœnis prohibita esset, & Hussus agnitam veritatem contra conscientiam abnegare nollet, sed asserere pergeret, communionem utriusque speciei institutioni Servatoris & primitivæ Ecclesiæ praxi conformem, adeoque necessarium esse ut laici benedicti calicis æquè ac panis participes fiant, post dies (ex quo promulgata erat ista Constantiensis, Sacramentum Eucharistiæ mutilans, sanctio) vinginti, Johannes Hussus ad rogum condemnatus & combustus est. Paulò ante mortem Prophetico spiritu adventum Lutheri prædixisse fertur: *Nunc quidem, inquiens, torretis anserem, sed post centum annos ex meis cineribus nascetur cygnus, quem non poteritis affare.*

*Hieron.
Pragen-
sis.*

XVII. Anno vertente, nempe c10 cccc xvi, eandem tyrannidem expertus est & supplicium æque crudele sustinuit Hussi Collega *Hieronymus Pragensis*, non aliam ob causam, quàm quod agnitam sanioerem doctrinam deferere & abjurare nollet. Quàm autem præsentì uterque fuerit animo, & quod ad ignem non violenter sint rapti, sed ipsi properaverint, ardentesque inter flammam hymnum, qui ignis stridorem superaverit, cecinerint, *Aneas Sylvius* scriptor Pontificius & fide tantò magis dignus, quantò ab eorum causa alienior, Hist. Bohem. cap. XXXVI commemorat. Prior, inquit, *Johannes combustus est. Hieronymus diu postea in vinculis habitus, quum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati ad incendium properarunt, nullam*

nullam emittentes vocem quæ miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur, quàm isti incendium. Poggius Florentinus, ætatis nostræ nobilis scriptor, de morte Hieronymi ad Nicolaum Incoli concivem suum, elegantem scripsit epistolam. Hucusque Sylvius.

XIIX. Sublato tam indignis modis Hussô & Hieronymo Pragensi, non protinus eorum doctrina simul fuit extincta, sed Hussitarum pro asserenda veritate fervor ita exarsit, ut accrescentibus paulatim viribus arma pro religione arripere non dubitaverint. Quum enim sese in eadem cum Hussô naviesse, ignemque minari Pontificem animadverterent, & à Sigismundo Imperatore post obitum Wenceslai fratris, bello insuper infestarentur, acriter sese opposuerunt, & tam felici pugnarunt successu, ut Imperator iteratis cladibus fractus, regni paterni recuperandi gratiâ, illorum Duci *Johanni Ziscæ* supplex fieri, & tandem, ut loquitur Sylvius in Historia antea citatâ, *foedera cum hæreticis percutere* fuerit coactus. Atque sic Deus immeritam Hussi & Hieronymi mortem in Bohemorum hostibus vindicavit, iisque sæpius victis castrisque exutis, huic Hussitarum bello prosperum largitus est exitum, de quo Æneas Sylvius l. c. quod sit *plus admirationis quàm fidei habiturum apud posteros* scribit. Cæterum uti Hussus in Bohemiâ, ita & in Germaniâ post mortem suos habuit sectatores, doctrinæ ejus adeo tenaces, ut vitam sibi quàm calicem Dominicum eripi maluerint. Autor enim Catalogi Testium Veritatis Lib. XIX p. 330 testatur, *Johannem Draendorff, Nobilem ac sacerdotem Misnensem, Wormaciæ anno 1323: Petrum Tornau, Spiræ A. 1426; Henricum Grunfelder, Sacerdotem Ratisbonæ A. 1420, ibidemq. A. 1323 Henricum*

Radigebur Sacerdotem, & ex Gotha Thuringiæ, Matthæum Hager Berolini A. 1458, aliosq; alibi ob dogmata Hussitica fuisse exultos. Atque ista seculo XV in Bohemiâ & Germaniâ gesta sunt.

De Mart.

Luthero.

XIX. Neque verò deinceps mansuetior reddita Romana Curia, à cruore fundendo & vivi comburiis abstinuit, sed ab eo tempore apud Pontificem atque in ejus curiâ obtinuit, ut qui à qualibuscunque Pontificum scitis vel minimùm deflexerit, habeatur hæreticus h. e. piacularis victima incendio absumenda. Sub initium namque seculi superioris XVI, quum indulgentiarum præcones merces suas tantâ impudentiâ deprædicarent & divenderent, ut dicere non vererentur, *etiamsi quis Divam virginem Mariam vitiasset ac gravidam fecisset, se tamen ejus condonandi peccati, dummodo adsit pecunia, potestatem habere;* M. Lutherus, Theologiæ in Academia Wittebergenſi Doctor & Professor, nundinationes hæc, utpote quibus populus in perniciosas opiniones induceretur, magnopere improbavit: atque adversus eas voce & scriptis disputavit. Monuit quoque per literas *Albertum Archiepiscopum Moguntinum & Magdeburgicum*, ut Indulgentiarum loco Evangelium doceri juberet. Luthero initio se opposuit *Johannes Tetzelius*, Francofurti ad Viadrum CV themata Lutheri doctrinæ contraria disputationi subjiciens. Huic sese agglomerarunt & successerunt postea alii, qui inexhaustæ Pontificiæ avaritiæ velificantes, contra Lutherum calamum strinxerunt, hæreseos maculam ei affricare conati. Hos inter primas tenebat *Jacobus Hogstratus, Sylveſter Prierias* Dominicani, *Johannes Eccius*, cum quibus fecit valida Monachorum & Missicorum factio.

XX. Ex ipsis verò illis, quæ tunc in lucem prodibant & Luthero opponebantur Disputationibus, ille edoctus,

*Luther.
Præfat. in
Epist. Joh.
Huss.*

ctus, nullum ab adversariis pro indulgentiarum mercatu argumentum vel ex Scriptura vel Antiquitate adduci, sed omnia in sententiam, definitionem & auctoritatem Ecclesiæ seu Pontificis R. resolveri, ipsum illud, quo unice nitebantur, fundamentum sollicitare cepit. Interea Inquisitores *Leonem Pontificem*, ad vim & flammam instigabant, atque ut Lutherum Romam vocaret, urgebant. Eò igitur venire iussus, quum metu periculi & insidiarum non comparuisset, circa annum clō 1529 hæreticus declaratur, quemadmodum ex Epist. Leonis Anno eodem Romæ datâ cognoscere licet. Conqueritur autem non immeritò M. Lutherus Appellationibus postea interpositis, quod ejus adversarii & accusatores, contra omnium judiciorum & gentium jus atque leges, in collegium, in quo de causa ejus actum, tanquam judices fuerint admissi; & subductâ ratione ostendit, inter citationem & condemnationem vix XVI dierum intercessisse spatium.

XXI. Præcipitante tamen eodem superioris seculi anno 1529, Lutherus impetratis literis securitatis Augustam se contulit, atque Cardinali *Thomæ de Vio Cajetano* sese stitit. Is verò quum ad palinodiam & retractationem eorum, quæ contra indulgentias & curiam Romanam evulgasset, adigere eum satageret, haud sese refragaturum dixit Lutherus, sitamen prius ex sacris literis & primitivæ Ecclesiæ canonibus erroris convinceretur. Quod quum Cardinalis præstare non posset, Lutherum minis cedere & blanditiis vinci nescium, indignabundus dimisit, atque ille re infectâ Augustâ discessit, & Pontificem melius informandum appellavit, apud quem tamen quum rem desperatam esse animadverteret, ad Concilium provocavit. Inusitati verò isti & cum grandi Pontificiæ majestatis præjudicio conjuncti conatus, quum summæ, nullum superiorem

A Pontifice ad Conciliū provocat.

riorem agnoscentis, potestati, nimium quantum derogare viderentur, tantam in Leonis nasum bilem ciebant, ut furibundus atroci cum fremitu & tetro rugitu exclamaret: *Exsurge Domine & judica causam tuam* — *Exsurge Petre & pro Pastoralis cura tibi divinitus demandatâ intende in causam sanctæ R. Ecclesiæ* — *Exsurge tu quoq; quæsumus Paulæ, qui eam tuâ doctrinâ ac pari Martyrio illuminasti atq; illustrasti: jam enim surgit novus Porphyrius* — *Exsurgat deniq; omnis Sanctorum ac reliqua universalis Ecclesiæ*. Ita, inquam, exclamavit Leo, quod crimen læsæ majestatis Pontificiæ vindicare, & Lutherum è tutelâ & protectione *Friederici Saxonie Electoris* ereptum, ad vitæ supplicium trahere non liceret. Igne igitur ipsi destinato, in absentem sævitum est, atque viri effigies unâ cum scriptis ejus, in rogo collocatis, populo Cleroque spectante, infami flammâ est exusta.

*In effigie
exustus.*

XXII. Quomodo res gesta sit è lib. V Catalogi Hæreticorum, quem ante seculum & quod excurrit *Bernhardus Lucemburgicus*, Monachus Dominicanus Coloniae edidit, hîc adscribere non pigramur. Verba ejus hæc sunt: *Non prætereundum est, quod factum est Romæ, Anno 1521 XXI, duodecimâ Junii, horâ decimâ secundum nostrum horologium, in campo agonis, coram infinitâ fermè multitudine hominum utriusq; sexûs, ubi erecta erat machinæ. Ab una parte fuit depictus Martinus in habitu Monachi, ab altera parte fuit scriptum in tabellis: Martini Lutheri hæresiarchæ doctrina hæretica declarata & reprobata; & passim libri ejus fuerunt affixi: & coram hac machina præhabita fuit oratio & declaratio sententiæ per venerabilem Patrem Cyprianum ordinis Prædicatorum, sacræ Theologiæ Doctorem, lectorem legentem in sapientia de domo vicarii Papæ. Ignis quoq; cum machina compositus fuit & accensus per byrros, id est,*

est, familiares inferiores vicarii Papæ: Et sic libri cum imagine Autoris adusti sunt. Iesaiæ I. Erit fortitudo vestra ut favilla stupæ. Et opus vestrum quasi scintilla, Et succendetur utrumq;. Et Jobi XXII: Nonne succisa est erectio eorum, Et reliquitates eorum devoravit ignis?

XXIII. Fractum autem fuisse generosum Lutheri animum, istâ per vim & injuriam illatâ ignominia tantum abest, ut nihilo magis eam fecerit, quàm *Robertus Stephanus*, Typographus Regius Parisiensis, eandem cum Luthero fortunam expertus, quippè qui dicere solius est nunquam se magis riguisse, quàm cum Parisiis (in effigie) ustularetur, quemadmodum sub finem Appendicis *Cornelii Tollii* ad *Pierii Valeriani* de Literatorum infelicitate Librum legere licet. Ubi enim rescivit Lutherus, tam acerbè in libros atque simulacrum ejus esse sævitum, in fermento jacenti iraquæ turgenti Leoni insultasse, & ut inanes ejus conatus illuderet, decimo Decembris ejusdem anni, Pontificicis Decretales, Brevia ac Bullas, in agrum Wittebergensem deportatas, exstructo ibi rogo applicasse ignique consecrassè, ab istorum temporum historicis refertur.

Decreta
& Bullas
Pontificias ex-
citavit.

XXIV. Sed in tantam vehementiam erumpente animo exacerbato, res eorum qui necessariae Reformationis negotium urgebant, nihilo redditæ sunt meliores. Etenim usque adeò efferbuit ira Leonis, ut Inquisitores hæreticæ, quàm vocant, pravitatis orbi Christiano immitteret, qui hinc inde grassantes, nulli rei quæ homini cara esse potest, ne vitæ quidem pepercerunt. Initium persecutionis factum ex Bruxellis Brabantorum, *Henrico Voëzio* & *Jobanne Eschens* ab ipsis igni traditis; unde Erasmus, primitias ibi immolasse, scribit Epist. ad Carolum Utenhovium. Tacemus nunc *Henricum Sutaniensem* Heidæ Dittmarforum lentâ flammâ, crudeli certè cruciatu, Anno

Persecutiones
Protestantium
varia.

supra-

superioris seculi XXIV totum; *Leonardum Casarem* à Passaviensi Episcopo Anno cId Id XXVII damnatum & in cineres redactum; *Petrum Flistedium* & *Adolfum Clarebachium* Anno cId Id XXIX Coloniae combustos, aliosque tum in Germania tum in Italia, Hispania & Belgio miserè trucidatos & flammis extinctos. Tantum quomodo sub imperio Reginae Pontifici addictae, in Britannia habiti fuerint Protestantes, ex *Guilielmi Withakeri* Respons. ad rationes Campiani subjiciemus. *Quae unquam, ait, tanta fuit hominum carnificina, quantam vobis Pontificiis dominantibus & vidimus, & adhuc recente memoriâ tenemus? Cui generi, cui aetati hominum pepercistis, quos non immanissimè trucidastis? doctos, indoctos, viros, faeminas, senes, adolescentes, pueros, virgines, conjuges, Laicos, Presbyteros. Episcopos, Archiepiscopos? Virgis martyres cecidistis, linguas è faucibus evulsistis, tædis ardentibus manus adussistis, torsistis, cruciastis, suspendistis, securi percussistis, viros cremavistis, & lentâ flamma torruistis, infantem è matris utero defluentem mucronibus excepistis, atq; in ignem rejecistis, deniq; quicquid inaudita crudelitas potuit excogitare, in eos statuistis.* Ad eum scilicet modum tractantur, ita Pontificis jussu excipiuntur, qui de potestate & doctrina ejus dubitant, vel ab ejus scitis & dictatibus qualitercunq; recedunt.

XXV. Ex eorum qui Lutheri doctrinae suspectos (quorum magnus circa superioris seculi annum XLVI in Scotiâ erat numerus) persequebantur, censu fuit *Cardinalis Sanctandreas*. Adeò is suâ & Episcoporum sententiâ hæreseos damnatis fuit iniquus, ut nullis Ecclesiae beneficiis, ne ultimo quidem corporis sanguinisque Christi viatico, dignos eos judicaret. Negatum scilicet illud est *Georgio Sophocardio*, viro integerrimo & concionatori apud populum acceptissimo. In hujus vivicomburio hoc potissimum

tiffimum memorabile est, quod tot parricidiis promeritam ignominiosam persecutoris cædem, moriturus prædixerit. Etenim quum in pyrâ extructâ ad palum staret, & Cardinalis ex adversâ fenestrâ, tapetibus ac stragulis sericis & pulvillis ornatâ spectaculo frueretur, jam ardente flammâ, hortante Georgium Præfeto, ut bono animo esset; Hæc quidem flamma (inquit ille) corpori molesta est, cæterum animum minimè frangit. At qui nos ex editiore loco tam superbè despicit, intra paucos dies, quàm nunc arroganter sedet, tam ignominiosè jacebit. Et certè verum illius vaticinium fuisse, eventu comprobatum est: post paucos enim dies arx Sanctandreana astu à Leslio est capta, & Cardinalis multis vulneribus confossus, corpus verò exanime omnium oculis expositum in illâ ipsâ fenestrâ, ex quâ nuper Sophocardi supplicium letus spectaverat. Rei gestæ narrationem integram qui desiderant, Thuani Historiarum librum tertium, unde hæc sunt promta, consulant.

XXVI. E Scotiâ in vicinam Galliam trajicimus, ubi protinus Nuptiarum Parisiensium sese offert tragœdia. Quod si verò vertente seculo rerum non tantum præclare sed turpiter quoque & indignè gestarum memoria est celebranda, haud ita pridem elapsus S. Bartholomæi dies, solennis esse debuisset, quippè qui Lanienæ à Carolo IX Franciæ Rege ante seculum, inauditâ crudelitate exercitæ, memoriam renovat. Integrum scilicet nunc transiit seculum, ex quo Galliarum Rex, Pontifici gratificaturus, Protestantes, Hugonottas aliàs dictos, Parisius per vim fraudesque obrutos, aliquot millibus eorum unâ die trucidatis, è Galliæ regno sustulit, & ad internecionem usque, quantum quidem in ipso fuit, planè delere est conatus. Occasionem hujus, lanienæ eâ, quâ licet, brevitate hîc annotabimus, & quidem celeberrimi sæpius citati Historici, atque

De Nu-
ptiis Pa-
risiensibus

oculati cædis cruentæ testis fide potissimum nixi. *Carolus IX Galliarum Rex* post compositos intestini cum Protestantibus ob religionem gesti belli fluctus, germanam sororem *Margaritam Henrico Navarrae titulari Regi*, Reformatæ religioni addicto, desponsârat: non quidem ut per nuptias istas vel sorori vel ejus sponso consultum, sed ut Hugonottas simul & semel eversum iret. Appetente igitur nuptiarum die, Rex inter alios Reformatorum Proceres etiam præfectum classis, *Colinium*, qui prudentiâ & autoritate reliquos usque adeo antecellebat, ut *Protestantium veluti cor & anima* haberetur, ad festivitates nuptiales Lutetiam per literas invitat. Atque ut eò promptius compareret nec quicquam periculi metueret, Rex prius Præfecto mercatorum, *Claudio Marcello*, omnes in adventu Colinii fortè suborituras turbas amoliendi negotium committit, & promulgato insuper diplomate sub capitis pœna edicit, ne quisquam eo tempore vel lites serere, vel sclopetum gestare, vel ensẽ stringere præsumeret. Multi amicorum Colinii, quibus negotium suspectum videbatur, & voce & literis hortari eum non desinebant, ne voluntati Regis obsecutus Lutetiam se conferret, præsentissimum periculum, cui se exponeret, oculis ejus subjicientes.

XXVII. Frustrà verò à consilio protectionis dehortantibus iis, qui de Colinii salute solliciti erant, ipse fiduciæ & bonæ spei plenus itineri seaccingit, atque urbem, sed malis avibus, ingreditur. Non deerant, qui eum Parisiis jam hærentem per literas monerent, ut gradum inde retraheret, in memoriam ei subinde revocantes, *illud esse Pontificiorum* (verba sunt Thuani Lib. LII) *decretum religionis nomine sancitum & conciliorum auctoritate firmatum, fidem sectariis non esse servandam, quorum in numero Protestantibus censeantur. Id Regi persuasum esse addentes, ne aliam religio-*

religionem, quàm eam, cui ipsius status innititur, juxta Machiavelli doctoris sui sententiam, in regno locum habere patiatur, alioqui nunquam pacatum fore, quamdiu in eo duæ religiones vigeant. Insillatum item in ejus aures esse, decrevisse Protestantibus ipsum vitâ & imperio spoliare: nec proinde passurum eum unquam, ut Protestantibus, qui semel adversus ipsum seu justâ seu injustâ de causâ arma sumserint, edicti beneficio fruantur, sed armis ulturum, quod contra se armis gestum sit: nec existimaturum ad pacta servanda teneri, quæ ille cum subiectis armatis inierit. Hæc esse principum artes, hæc civilis scientiæ elementa, hæc imperii arcana. Colinius verò sæpius iteratis Regiæ benevolentia documentis atque factis sponsonibus fidem habuit, rem fraude & dolo geri ne suspicatus quidem, spretisque amicorum monitis pedem Lutetiâ non movit, sed nuptiarum convivam postea egit.

XXIIIX. Inter hæc nuptiarum solennia per aliquot dies celebrata, Rex secretos conventus instituit, in quibus de Protestantibus è medio tollendis hinc inde fuit disputatum, & à Proceribus ad arcanum Regis & Reginae consilium admissis judicatum, excidium eorum ad regni tranquillitatem constituendam non solum utile, sed necessarium esse; cum experientia satis docuerit, quemadmodum nec unam domum duos canes alere, aut unicam arborem duos psittacos ferre, sic nec unum idemq; Regnum duas religiones pati posse; sicuti Thuanus rem libro citato recenset. A Protestantium igitur primario, Colinio, initium ducendum, ejusque cædem Morevillio committendam censuerunt illi, qui cruenta adeo consilia agitabant. Morevillius ad patrandum scelus conductus, ejus exsequendi gratiâ delegit sibi domum, quam Colinius Luparâ in diversorium suum tendens præterire solebat. Qui quum die quodam Veneris ex regio reverteretur Consistorio; & libelli fortè exhibiti lectioni

intentus remissiùs mearet, è fenestra linteo obductâ à subornato percussore per sclopetum duo ei vulnera sunt inflicta, atque sic saucius, à ministris domum est deductus.

XXIX. Cæterum quum Morevillio res ex sententia non cessisset, sed disploso sclopeto unus globulus dextræ indicem tantum feriisset, alter brachium sinistrum violentiore vulnere affecisset, ita tamen, ut Colinius superstes servaretur, convocato iterum secretiori Consilio de omnibus præter Navarrum & Condæum Protestantibus ad intercessionem planè delendis fuit conventum. *Guisio* igitur rei exsequendæ negotium commititur, qui accersitis summâ jam nocte Helvetiorum Quinquepagicorum aliquot Ductoribus & Gallicarum cohortium tribunis, Regis mandatum exponit, eosque ad convocandos subito milites exstimulat. Dato per Sangermanni templi tintinnabulum signo undique concurritur, *Guisius* cum conglomerata armatorum manu ad ædes *Colinii* pergit, easque referari jubet. Refractis etiam cubiculi foribus, *Bemius* jussu *Guisii* in conclave irrumpit, atque *Colinium* iteratis ictibus percussum trucidat. Quid *Colinius* in eo strepitu egerit, & quomodo adstantes neque animo neque vultu consternato affatus sit, è *Thuani* historia recitari meretur. *Video*, inquit, quid agatur, ad mortem quam nunquam expavi, Equam jam pridem animo præcepi, patienter subeundam paratus sum. Felicem me, qui me mori sentiam, & in Deo, cujus gratiâ in spem vitæ æternæ erigor, moriturus sum. Jam humanis præidiis amplius nihil egeo. Vos amici, quàm citissimè hinc facessite, ne meâ calamitate involvami, vestræq; olim uxores mihi mortuo male comparecentur, quasi exitii vestri causa exsisterim. Dei præsentia, cujus bonitati animam hanc mox è corpore evoluturam commendò, mihi abunde est. — Cum *Bemius* stricto gladio à *Colinio*

pone

pone fores stante, tunc Colinius es, quæreret, ille imperterrito vultu, Ego verò sum, respondit, tu verò juvenis canos meos reverere, quicquid feceris, vitam meam nibilo brevior rem efficies.

XXX. Nefariam Colinii cædem statim excepit reliquorum Protestantium cruenta strages, quæ ex Primatibus *Franciscus Rupifulcaudius Comes*; *Telinus Colinii gener*; *Antonius Claromontius Renelii Marchio Portiani Principis Frater uterinus*; *Carolus Quelleverus Pontius Armoricæ Regulus*, aliique tum summi tum infimi ordinis ingenti numero Parisiis fuerunt trucidati, de quibus prolixius Thuanus refert, quam ut ex eo hic repeti instituti ratio patiat. In compendium autem tragædiæ hujus summam redegit *Jobannes Cluverius* in Historia universali, ubi de Carolo IX Franciæ Rege differit. Annum LXXII, inquit, fœdavit laniena Reformatorum Parisiensis, Pontificio impulsu patrata. Cum enim Gallia à mutuis civilis belli cladibus aliquantulum respirasset, nec è re videretur, manifesto Hugonottas bello aggredi, ad dolos fraudesq; Christianis indignas deventum est. Evocatos tanquam ad nuptiales epulas *Henrici Navarreni & Margaritæ sororis suæ*. Protestantium primores, *Carolus IX* primâ luce in cubilibus ac domiciliis suis opprimi atq; impiè trucidari curavit, nullo sexus ætatisq; discrimine habito. Caput viri fortissimi, *Casparis Castilionei*, ad Pontificem novum, qui ex Hugone Bon Compagnio, Gregorium se XIII vocitabat, missum. Rex ipse perscriptis ad Papam literis de numero cæsum gloriabundus, ultra LXX millia paucis diebus se occidisse prædicavit. Inauditum nefas prodigiosa in cælo notavit stella, quæ fulgida initio, attenuato sensim lumine post annum evanuit. Etenim *Carolus Hugonottorum* reliquias bello delere aggressus, cum in extremum eos periculum adduxisset, paulò post ipse inopinatâ

natâ morte evanuit. Hæc de infauftis Parisiensium Nuptiis, in quibus *plus sanguinis quàm vini effusum*, dixisse sufficiat. Rediit quidem evolutò nunc seculo funesta dies cruentæ Tragediæ memoriâ renovans, & excitavit circa idem tempus Lutetiæ Ludum, quo Protestantes in Scenam Carolinæ haud dissimilem protractum iri videbantur. Sed præstabit pro infinitâ suâ misericordiâ summus rerum Arbiter, ne precioso Christi sanguine redemptorum sanguis Mosolæ Rhenive littora tingat, neve religionis libertas tot majorum laboribus parta, pessum detur.

Persecutio Hispanica in Belgio. XXXI. Cæterum non minore per Belgium ab Hispaniis, quàm Parisiis à Gallis in Protestantes sævitum est crudelitate. Etenim Dux *Albanus*, pestis Belgii, ad quod crudelitatis genus non processit? Imò exercuit tantam, ut ea propter Regiâ gratiâ exciderit, atque in Hispaniam revocatus, veniam in aula comparendi & Regiam manum deo-lanscudi impetrare non potuerit.

XXXII. Nupera atrox Reformatorum in Galliâ persequutio, Nuptiarum Parisiensium renovans memoriâ, in recenti versatur recordatione. Vix quisquam igitur quum sit, qui crudeliter gesta ignoret, iis, quæ notoria sunt, recensendis supersedere licet. Superstitēs sūnt passim magno numero, qui dira quæ sustinuerunt ipsi, accuratius edisserere possunt, quàm à clade remotiores. A sanguine fundendo temperatum quidem est, lenta tamen morte, quæ cruentâ peior, vel enecati vel ad fidem in quâ nati, enutriti & educati sunt, ejurandum, & ad vim conscientiiis faciendum, adacti: ne concessio quidem lamentabili migrandi beneficio. Crudelitatis testes sūnt Ecclesiarum Ministri, qui nati auribusque truncati, triste dant spectaculum. Non sic Christianam fidem propagarunt Apostoli horumve successores: non converfores adhibuerunt equites sclopetarios, sed

CAPUT V. DE ECCL. ET REIP. IN HÆRET. POTEST. 345
sed spiritu lenitatis erudientes, qui contrario animo fuerunt
affecti II Tim. II, 24, prædicantes Christum crucifixum, mul-
ta hominum millia lucrifecerunt. Non sic in Christianos
sæviunt Muhammedani, jurati Christiani nominis hostes,
sicut sævit Rex Christianissimus sed relicta Religionis li-
berrate, tolerant, solventesque tributum, publica quie-
te frui permittunt.

CAPUT V.

*Propositis Hæreticorum differentiis ostendit, quomo-
do cum illis conversari conveniat, atq; quanta tùm
Ecclesia tùm Majestati civili in eos po-
testas competat?*

§. I.

Quo loco hæretici omnibus ætatibus habiti sint, &
quomodo æquissima majorum censura sequioribus
seculis in iniquissimam degeneraverit tyrannidem, Ponti-
fice Romano diris tormentis flammâ & ferro in sibi sus-
pectos luminibusque ejus obstruentes sæviante, Reges &
terrarum Dominos ad sæviendum inflammante, ex histo-
riâ tùm Ecclesiasticâ tùm seculari non quidem pro rei digni-
tate deduximus, sed vix delibavimus. Proximum nunc
erit ut videamus, quomodo, si in hæreticos incidamus,
conversari cum iis, ne fidei sinceritas per istam consuetu-
dinem detrimentum patiatur, debeamus. Deinde nullum
non operæ pretium facturi videmur, si quodnam magi-
strarûs tùm Ecclesiastici tùm Civilis circa hæreticos, vel
clam irrepentes, & latenter vel apertè grassantes & virus
spargentes, munus sit & officium ostendamus.

II. Verùm quum non omnes, hæreseos vel sus-
pecti vel convicti, ex æquo noceant, sed alii magis aliùminus
exorbitent, observandum fuerit, eorum alios peccare in
Eccle-

Ecclesiam & Rempublicam, atque hoc facere vel commovendo seditionem, cujus excitatae culpa in *Donatistas* & *Valentinianos* devolvitur; vel morum corruptione, quod *Nicolaitis*, *Turpilupinis*, *Priscillianistis* & multis aliis, hæreticarum fabularum Scriptores imputant; vel denique invehendo aliquid quod Idololatriam sapiat, à quo Christianis planè indigno crimine, *Manichæi* & *Marcionitæ* excusari vix poterunt. Quia verò si minùs stricte, vel metaphorico vel aliò quodam, Scripturis non inusitato sensu, Idololatriæ vocem accipiamus, (quod auctor Apologiæ A. C. facit, quando *constanter affirmat, aliter, quàm de SS. Trinitatis mysterio in primo Articulo docuerint Confessores, sentientes extra Ecclesiam Christi, & Idololatræ esse*) non omnes Idololatræ sunt hæretici, sed etiam illis qui in nullam unquam hæreseos inciderunt suspicionem, quandoque obtingit, ut non ita quemadmodum par est & debebant, *mortificent membra sua terrestria, scortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, & avaritiam, quæ est idololatria*, Coloss. III, 5, sed horum aliquid committant, latius vox idololatriæ patet. Atque quum alibi quoque Paulus, *avarum*, qualis homo cætera orthodoxus, esse potest, *Idololatræ* vocet, manifestum est, non omnem idololatriam esse hæresin, quamvis illa quæ in summo gradu est talis, plus sit quàm hæresis. Inter hæreses tamen referri quodammodo potest, vel quia contingit, ut aliqui non planè deferant veri Dei cultum, cum vero tamen Deo conjungant rem aliquam creatam, vel manu factam, & pari cum Deo cultu afficiant, atque hinc idololatriam committant, & idola, qualia Aharonis & Jeroboami vituli fuerunt, extruant: vel quia Christianis quoque accidere potest, ut præter intentionem, materiale committant idololatriam, qualis in adoratione hostiæ consecratæ apprehenditur: vel quia cum aliquâ hæreticorum doctrinâ conjuncta est, ex
 ipsorum

Eph. V, 6.

ipforum hypothefibus fluens idololatria, qualem *Socinus* invexit, cultum latriæ foli vero Deo debitum tribuens illi, qui juxta hæreticum ejus dogma, nudus eft homo.

III. Porrò admittendum quoque aliquod eft inter hærefeos auctores, inventores errorumque doctores, & inter eos, qui ab aliis funt feducti, difcrimen. Etenim qui per judicii imbecillitatem in errorem funt lapfi, vel docentium vaftricie ad errandum induciti, vel inter hæreticos nati & educati, meliorisque informationis ufq; vixerunt expertes, quamdiu nihil movent fed fecum sentiunt, minùs funt mali, minùs nocent, quam illi, qui publicè vel privatim docere præfumunt. Neque enim illi ita pertinaciter propugnare errores confueverunt, quàm eorum promachi & coryphæi, fed veritati cedere funt paratiores. Tanta igitur quum fit inter hæreticos diverfitas, haudfacile quisquam negaverit, non eodem omnes & fingulos loco effe habendos, fed cum aliis mitiùs, cum aliis feverius agendum, quum eorum aliqui mifericordiam potiùs quàm abominationem mereantur.

IV. Neque etiam nullum eorum qui cum hæreticis converfantur, attendendum eft difcrimen, ne fortè privatus fibi fumat, quod non nifi publicis perfonis, magiftratumque vel Ecclefiafticum vel civilem gerentibus, vel Ecclefiae univerfæ vel Reipublicæ competit. Et quidem privatas in ftatu Laico viventes perfonas quantum attinet, caveant illæ fibi, ne per commercium cum iis qui prava fapiunt, in erroris rapiantur confortium, nève *communice-
nt operibus eorum malis*; fed obtemperent potiùs *S. Johan-* Ep. 2, 10.
niprohibenti in domum recipere & a ve dicere illis qui doctrin-
am Chrifti non adferunt. Dent locum precibus Pauli *fra-* Rom. c. 17.
tres obfecrantis, ut obfervent eos, qui diffidia & offendicula 7.
contra doctrinam quam ipfi didicerint gignunt: ne fimplicia

Y y

ipforum

ipforum corda, per blandiloquentiam & assentationem seducuntur.

*Ecol. Dd.
officium
circa Hæ-
reticos.*

2u. l. 9.

V. Sed in illis quæ modo præeunte Scripturâ diximus, haud est acquiescendum personis publicis, qui vel docendi munus sustinent, vel ad Reipublicæ clavum sedent. Ecclesiæ Doctorum munus edisserit Paulus ad Timotheum & Titum scribens, & requirit non tantum, ut *potens sit exhortari doctrinâ sanâ*, verum etiam ut possit *τὰς ἀντιλήγουσας ἐλέγχειν*, contradicentes hæreticos redarguere & convincere. Sunt enim, inquit, multi subijci nescii & vaniloqui & mentium seductores, & οὐκ εἰς διδασκαλίαν, quibus oportet os obturare. Requiruntur porro quidem aliqua ad integritatem morum & vitæ spectantia, qualia sunt, *inculpatum esse, filios habere subditos, hospitalem esse, justum & pium*, tam in auditoribus quàm doctoribus, horum tamen ipsis proprium munus, in illis quæ ad Titum Paulus scripsit potissimum relucere, Chrysostomus hunc locum explicans monet, quando *boc esse*, ait, quod maxime doctorem exprimit, *posse verbis instruere & confutare adversarios*. Manet igitur in confessio, Theologis publico docendi munere fungentibus incumbere, ut ex imbecillitate in hæresin lapsos, & auctoritate eorum quos magni faciunt, seductos, comiter *verbis instruant*, seductores verò ipsos hæresumque auctores, veritati ἀντιλέγουσας, redarguant & convincant, atque *οἰσὶς obturent*. Quod si verò pertinaciam, quæ hæresiarchis adhærere amat, opponant, *indurentur & parere nolint, malè loquentes de viâ Domini coram multitudine, abscedant ab illis separentque discipulos suos*, ad imitationem Pauli ita sefegerentis, postquam per tres menses in Iudæorum Synagogâ disseruisset & suassisset, quæ ad regnum Dei pertinent, Actorum XIX, 7 & 8 Atque ita Ecclesiæ Doctor id quod ei incumbit fecisse, officiique sui partes explevisse videri potest.

Excom-

Excommunicatio enim Hæreticorum magna, seu satanæ traditio non uni, quamvis publicum, quamvis primum in Ecclesiâ munus gerenti, sed Ecclesiæ universæ competit. Hinc Paulus I ad Corinth. V, 4, ubi incestuosum Satanæ tradit, facit hoc in publicâ Corinthiorum congregatione, atque sic totius Ecclesiæ Corinthiæ auctoritate.

VI. Cæterum jubentur Doctores *os obturare*, & quidem *refractariis*. Os autem non nisi invitis obturatur, præsertim si perfractè resistant illis, quibus hoc negotii est datum. Quod verò invitis & refractariis infertur, illud cum aliquo sit impetu & violentiâ. Non obscure igitur probare & concedere videtur Paulus, licere quandoque veritatem adhibitis violentis remediis defendere, præsertim si à *refractariis*, *vaniloquis* & *mentium seductoribus* seditiosè & turbulentè oppugnetur. Verùm minimè hæc Apostoli mens fuit, quippè qui Timotheo modum cum hæreticis agendi clarius præscribit, quando contentiosas & pugnaces disputationes prohibet, mansuetudinemque & tolerantiam malorum, his plenè verbis commendat: *Servum Domini non oportet pugnare, sed placidum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos. Cum lenitate erudente eos, qui contrario animo sunt affecti, experturum, num aliquando daturus sit eis Deus resipiscantiam, ad agnitionem veritatis ejus.* Il Timoth. II, 24. Hanc ipsam malorum & hæreticorum tolerantiam Servator noster in parabolâ inculcat, quando apud Matth. XIII, 29 & 30, *Zizania eradicare* prohibet, & *severe* jubet, *ut simul cum tritico crescant usque ad tempus messis*. Per zizania h. l. hæreticos intelligendos, oppositio docet. Opponitur autem zizaniis semen, *incorruptibile* nempe *illud semen* I. Pet. I, 23, quod est Verbum Dei vivi. Ubicunque enim à Christo in parabolis *seminis* fit mentio, ibi Verbum Dei per illud intelligitur. Quod

Yy 2

fiigi.

si igitur per semina & sata, doctrina orthodoxa Verbo Dei fundata significatur, & seminibus opponuntur zizania, ex oppositorum natura est evidens, per zizania doctrinam heterodoxam in Verbo Dei non fundatam, sed ei adversantem i. e. hæreticam, non posse non intelligi. Porro zizania illa evelli & extirpari prohibentur, & ex adverso injungitur, ut ea crescere usque ad messem permittantur. E quibus rectè colligere & inferre licet, hæreticæ doctrinæ fautores & patronos *tolerandos* potius, & *cum lenitate esse erudiendos* II. Tim. II, 24, quàm per vim & violentiam è medio tollendos. Etenim quicumque evelli & extirpari prohibentur; illi minimè è viventium medio sunt tollendi: Sed hæretici in parabolâ de zizaniis extirpari & eradicari prohibentur. Ergò. Et nullibi universa Scriptura arma in hæreticos movere vel occidere eos, sed lenitate & doctrinâ rem omnem conficere jubet. Nempè Servator discipulos suos ad propagandum per Evangelii prædicationem doctrinam Christianam mittens, dixit: *euntes docete*, non occidite, *omnes gentes*. Hæc sunt arma militiæ Christianæ, quæ in hæreticos expedire licet; de quibus Paulus II Cor. X, 4. *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Dei ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigendum omnem intellectum in obsequium Christi.*

VII. Jesuitæ ut Pontifices à cruore Christianorum, quo sese & Ecclesiam ipsis parentem foedè conspurcârunt, mudent, sanguineasque nefandis cædibus contractas maculas abluant, vim verbis Christi faciunt, & *non docete* non de aliis quàm gentibus, quæ sint extra Ecclesiam, nec ejus jurisdictioni subjectæ, intelligendum esse contendunt. Hæreticos autem, quum Christiani audire velint, & subditorum instar Ecclesiasticæ jurisdictioni subsint, non esse docendos

cendos, sed mandatis ac minis, quin pœnis quoque, ad meliorem mentem reducendos. Sed inepta ista est restrictio: quasi verò Christo non competat in gentes quoque dominium, & hæ potestati ejus, cui *data omnis in cælo & terra potestas*, non sint subiecti, atque ideò gentiles, non hæretici docendi sint, quod hi subditi sint, non isti. Accedit, quod *gentes* quas Matthæus memorat, *omnis creaturæ* nomine apud Marcum veniant. Apage verò absurditatem, quâ statuitur, solos gentiles esse *omnem creaturam*, nec hæreticos inter res creatas referendos.

II. X. Hactenus igitur ex mandato Christi docendi fuerint non tantum gentiles sed etiam hæretici. Quid verò si hi doceri nolint? si docentibus pertinaciter resistent? nunquid durum cor pœnis emolliendum, vel internecone hujusmodi pestes sunt averruncandæ? Ad quæstionem istam respondet Servator noster Matth. X, 14, 15. his verbis. *Quicumq; non receperit vos, neq; audierit sermones vestros, exeuntes domo aut urbe illâ, excutite pulverem pedum vestrorum. Amen dico vobis, tolerabilior erit conditio terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die Judicii, quàm urbis illius.* Non recipientibus discipulos Christi, & non audientibus sermonem eorum, non temporalem ignem carnificis manu admovendum, sed æternum, in supremo Judicii die adjudicandum, minatur. In quo scilicet de occultis cordium & voluntatis malitiâ judicaturus, pœnasque promeritas infligetur est cordium scrutator. In mortali verò hac vitâ, hæresis pro intellectu errore habetur, an verò voluntatis quoque malitiâ sufflaminetur aut fulciatur, nemo hominum, sive Ecclesiæ sive Reipubl. præsit, judicare valet, adeoq; neq; ab Ecclesiâ neque à Majestate civili pœnâ affici potest, quia hæresis, quatenus intellectus opus & involuntaria est, nullam peccati habet rationem. Ubi verò nul-

lum cum voluntatis consensu conjunctum peccatum adest, ibi etiam nullus poenae relinquitur locus. Magistratus igitur quum nullum habeat in intellectum imperium, neque hunc vi factâ ad præstandum fidei articulis adsensum cogere possit, ultro sequitur, nullas, nedum capitales, dissentientibus statuere posse poenas.

*De poena
capitali
V. T. vi-
deantur
plura sub
enitium
cap. III.*

IX. Verum si Ecclesiae Vet. Testamenti praxin, & res à populo Israelitico gestas intueamur, verum Dei cultum vi armisque propagatum deprehendimus. Falsa enim & idololatrica dogmata disseminantes trucidabant Israelitæ, & gentes idololatricas Cananæas exscindebant, Deo cædes istas approbante & prosperum perficiendis largiente successum. Ad quem verò modum Israeliticam religionem propagari Deo placuit, ad eundem Christianam quoque in majorem Divini nominis gloriam dilatari, displicere eidem haud poterit. In eâ planè sententiâ fuisse videntur *Jacobus & Johannes*, quicquid Samaritani Christum in hospitium recipere nollent, in indignationem conversi dixerunt, *Domine; vis dicamus ut ignis descendat è cælo & consumat eos, ut etiam Elias fecit?* Ecce provocarunt Christi discipuli ad V. T. praxin, & proposito Eliæ exemplo, Samaritanos igne cœlitus de lapso exuri voluerunt. *Sed conversus Jesus objurgat eos, dicens, Nescitis cuius spiritus vos sitis. Filius hominis non venit ut perderet animas hominum, sed ut servaret.* Praxis igitur Ecclesiae V. T. hæreticorum sanguinem sitientes juvare non poterit, siquidem nullam in eo, in quo V. & N. T. sibi invicem opponuntur, utriusque possunt efflagitare conformitatem. Quin imò suggerit Vetus Test. vaticinia, de propagatione doctrinæ cœlestis absque sanguine & cæde in Novo Test. futura, *Esaïæ II, 4: Judicabit (Messias) inter gentes & arguet populos multos & convertet gladios suos in vomeres & lan-*

*Lucæ IX,
54.*

vers. 55-56.

Et lanceas suas in falces, non levabit gens contra gentem gladium suum, & non discent ultra bellum. Et rursus XI, 7. Habitat lupus cum agno & Pardus cum hædo accubabit. Vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus ducet eos &c. Versu 9; Non malefacient nec corrumpent in universo monte sanctitatis meæ, quia repleta est terra scientiâ Domini, sicut aquæ operientes mare. Esaïæ LXV, 25. idem repetitum, Et Zachariæ IX, 10; Succidere faciam quadrigas de Ephraim, & equos de Jerusalem, & succidentur arcus bellici, & loquetur pacem gentibus. Atque hæc vaticina non tantum in genere tranquillitatem & pacem Ecclesiæ Christianæ promittunt, sed in specie quoque modum Ecclesiam absque sanguinis effusione propagandi inculcant. Neque tamen hæ pacis promissiones, omnem Christianis belligerandi adimunt potestatem, defendendæ enim non propagandæ religionis causa bella gerenda esse admittimus, ut alias nunc legitimi belli causas taceamus.

X. Sed quid novus Moguntinus Propheta & enormis maledicentiæ magister *Vitus Erbermannus*, de hæreticorum poenis vaticinatur? Irenici Catholici cap. VI, *usque* *nes seditionesq;* crepat, tunc adhibendas, quando non appareat ratio commodior arcendi hæreseos pestem. Atque cum qui Sermo Augusto, B. & L. Duci, inter coelites nunc regnanti, suaferit, ut, si nunc *Helmstadium* ex orco reduces venirent, *Arius*, *Manes*, *Persa*, *Montanus*, *Nestorius* &c. — tantam labem piâ severitate quantocius excindat; non crudelitatis damnum sed laudibus supra æthera tollendum, autumat, quod tantas animarum strages, tantas cædes, seditiones, & direptiones, temporali paucorum supplicio redimendas doceat. Rationes autem ad vitæ supplicia hæreticis statuenda, ibidem præmittit has, quod ab iis certissimum periculum immineat, ne subverteretur universus *Brunsvicensis Ducatus*, ex eoq; etiam

De here-
ticis sedi-
tiosis &
rebellibus

etiam porro pax civilis gravissimè periclitaretur; nec appareat ratio commodior arcendi eam pestem, nisi ustione seditioneq. Ita quidem censet Erbermannus; sed ignorare nolumus bonum virum, nec pericula talia, qualia ibi ob oculos ponit, ab hæreticis imminere aut metuenda, & apparere atque superesse rationes commodiores arcendi eam pestem, quam sunt ustio aut sedtio. Enimverò Ducatus subvertere, & pacem civilem in discrimen vocare, hæreticorum, quæ talium, non est, sed seditionum, vel, si cives sint & Reipub. membra, rebellium. Quod si itaque contingat seditionem aut rebellionem cum hæresi conjungi, illi qui hoc faciunt, non ut hæretici, sed ut seditiosi puniuntur & pro renatâ capitale etiam plestuntur. In seditionem igitur pronos, & nunquam non turbas dantes Manichæos, severius semper quam in alios hæreticos animadvertit Christianus Magistratus. Et contigit Patrum nostrorum memoriâ Bohemiæ Primoribus, ut à Ferdinando Rege crudeli submitterentur supplicio. Non quidem idèd, quod hæreticorum, (quamvis præter meritum) haberentur loco (libero enim gaudebant religionis exercitio) sed propter excitatam seditionem & commissum læsæ majestatis crimen. Consiliarios enim Regios, non sine insigni in Regiam Majestatem redundante contumeliâ, Pragæ desuper è fenestris præcipites non tantum egerant, sed legitimo Rege præterito & repudiato, *Fridericum Electorem Palatinum* elegerant, atque in Bohemiæ metropoli coronaverant. Quam rebellionem Regia Majestas inultam dimittere non potuit, si vel maximè fuissent delinquentes fidei domestici, nec ullius circa religionem erroris suspecti. Non magis igitur Manichæis olim decreta, quam Bohemis haud ita pridem in executione Pragensi adjudicata supplicia, hæreticos internecione esse delendos, probant: utrobique enim non hæresis sed sedtio & rebellio est considerata, non illius, sed hujus reatus æstimatus.

Atque

Atque in perduellione religionis dissensum consensumve haud attendi, nuperum admodum nos docet Austriacæ in Hungariæ proceres executionis exemplum. Non erant illi in ullam hæreseos suspicionem vocati, & optimè insuper de patriâ in cruento ante viginti & quod excurrit annos gesto bello Turcico meriti, nihilo tamen minùs quàm infelices illi Bohemi, læsæ majestatis supplicium subire jussi. Et sanè est quod sibi gratulentur Hungariæ Protestantes, eorum nullum in detestandam tunc consensisse conjurationem, nullum in rebellionis consortium se trahi passum.

XI. Quamvis verò non desint remotiora supremi de hæreticis summi supplicii exempla, & ultima hæc ætas iis abundet, atque *Reformati* pridem tyrannidem in *Serveto* exercuerint Pontificiæ nihilo mitiorem, sunt tamen talia summarum potestatum facta, justî & æqui mensuram excedentia, olim à meliorum temporum Episcopis, non probata, nec magis probari possunt hodie à viris pristinam potius venerantibus æquitatem, quàm à mediocritate ad extrema abreptorum, laudantibus fervorem. Quomodo enim seculo post N. S. IV, quum *Maximus Imperator* profugo *Priscilliano* necem decerneret, S. Martinus & S. Ambrosius sese gesserint, capite IV Num. VI indicavimus. Utinam verò eadem hodie omnibus Episcopis & religiosis mens esset, atque laudatos Patres potius, quàm Hildebrandinum furorem imitati, ad persequendum circa Religionis doctrinam dissentientes, non incitarent & accederent alios, non persequerentur ipsi! Praxin igitur si intueamur, allatorum exemplorum aliqua non in jure sed facto esse fundata, in aliis non hæresin, sed aliud cum hæresi cohærens crimen spectari, atque propter illud quandoque vitæ supplicium reis irrogari, ex iis quæ dicta sunt, liquet & in progressu declarabitur dilucidius.

De Ser-
vari sup-
plicio

Zz

XII. Sed

De uſio-
ne & ſe-
ctiōe Er-
berman-
no proba-
ta.

356

CAPUT V. DE ECCLESIAE

XII. Sed ad *Erbermanuum* revertimur; cui si vel maximè largiamur, *Helmſtadium* non quidem ex orco reducem fieri *Arium* ipsum, sed *Arianâ* hæresi infectum aliunde è latibulo quodam appellere, non tamen in eum uſione ſectiōeſ, confestim ſæviendum eſſe, sed rationes multò commodiores arcendi eam peſtem ſuper'eſſe arbitramur. Et quidem res in tali caſu confici poterit absque uſione ſectiōeſ, vel Doctorum lenitate, vel Magistratus ſeveritate. Quorum enim animos hæreſis occupavit, illi vel latenter eam ſovent, & ſecum ſentientes cum nemine contendunt, ſed occultare morbum mallent quàm prodere, dummodo per alia non innoteſceret indicia; vel apertè hæreſin propugnant, eamque ſpargere atque ſimpliciores à veritatis viâ ſenſim abducere, & in errorum devia eos pellicere audent. Si prius, ex Apoſtoli præſcripto *Servi Domini* i.e. Eccleſiæ Doctores cùm lenitate erudiant eos, qui contrario animo ſunt affecti, & experiantur, num aliquando daturus eis Deus ſit reſpiſcentiam ad agnitionem veritatis ejus II *Timoth.* II, 24. Sin poſterius, Magistratus accerſenda eſt ſeveritas, non quidem quod hunc, Deo cultum præſtare arbitremur, ſi diverſæ & hæreticæ opinionis homines vel ferro percutiat vel flammâ exurat, ſed officio functus videbitur, ſi datum ſcandalum tollat, & ſeductionis periculum avertat. Solâ autem hominis proſcriptione obtinebit utrumque. Atque ita absque uſione & ſectiōe omne periculum, quod à tali imminere veretur *Erbermannus*, amolietur. Et pertinet ſanè talis reproborum è civium medio ejeſtio ad civilis magistratus munus, quia Eccleſiaſticæ poteſtatis, quâ talis, non eſt, adhibita externâ violentiâ quenquam expellere, ſed contumaces & refractarios coërcendi ergo, ad poteſtatem Politicam confugere, ejusque opem implorare oportet.

XIII. Iſta

XIII. Ista autem remedia, ad arcendas hæreseum pestes, quum adversario non sufficiant, *ustiones & sectiones* quas minatur, Divinitus vel mandatas, vel minimum permissas esse, è principio Theologiæ proprio probare debuisset. Verum in illo quum nihil eo colligans inveniat, personam mutat, & è Theologo derepente Jctus factus, ad Corpus Juris sese recipit, & quod è S. Scripturâ haud potest, Cæsarearum Legum auctoritate roborare sibi sumit. Verba ejus sunt: *Si ille Epicurus Christianorum, Jovinianus, (cujus hæresin Lutherus præcipue non sine grandi incremento renovavit,) ob modicos paucosq. errores Honorii Imp. lege (quæ est LIII Codic. Theodos. de hæreticis,) jubetur plumbo contusus cum suis ministris exilio coërceri, & in insulam duci: si Eunomiani & Montanistæ deprehensi, ultimo supplicio affici jubentur lege Arcadii, (ad quod à S. Joann. Chrysost. creditur inductus, vide Baron. anno 397 num. 78.) sine justâ ratione de Romanæ Hispanicæve inquisitionis severitate queruntur Novatores.* Non quidem est hujus loci aut pars officii nostri, ut Cæsarearum Legum examen suscipiamus, quum tamen *Romanæ Hispanicæve inquisitionis severitatem* dicam cum Erbermanno, an crudelitatem? iis quodammodo palliare conetur, periculum facere liceat, numquid solidi pro excusandâ, tyrannide suppeditaverint laudatæ Leges.

XIV. Lex Theodosiana extat Codicis lib. XVI, Tit. V de Hæreticis, atque est in ordine LIII, & ita habet: *Jovianum sacrilegos agere conventus extra muros urbis sacratissimæ, Episcoporum querela deplorat. Quare supra memoratum corripitur, & contusum plumbo cum cæteris suis participibus & ministris exilio coherceri. Ipsum autem machinatorem in insulam Boam festinâ celeritate deduci, cæteris prout libuerit, (dummodo superstitiosa conjuratio exilii ipsius discretione*

solvatur) solitariis & longo spatio inter se positis insulis in perpetuum deportatis. Si quis autem pertinaci improbitate, vetita & damnata repetiverit, sciat se austeriorem sententiam subiturum. Ita quidem de Joviano ejusque ascleclis constituit Theodosius, neque tamen Romanis Hispanicisve Inquisitoribus viam munivit, per quam flammâ & ferro ad tollendos dissentientes, infami hæreseos appellatione præter fas & meritum notatos, grassentur; siquidem nullum vitæ illis decrevit supplicium, sed hâc incolumi exilio eos coërceri jussit. Probandum autem erat Erbermanno, vitæ supplicium justè, & quidem vilegis citatæ, ab hæreticis sumi posse. Sed de hujusmodi pœnâ Codex Theodosianus, lege citatâ ne 2° quidem. Illi qui pertinaci improbitate, vetita & damnata repetiverit, austeriorem quidem minatur sententiam, sed potest relegatione austerior esse & tamen non capitalis; potest in delinquentem severius quàm perexilium animadverti, vita nihilominus superstitè; potest vel in vincula conjici, vel ad metalla, vel perpetuos carceres damnari, potest fustigari virgisque cædi, Jureconsultos Codicis interpretes, arbitros inter nos & Erbermannum constituere liceret, sed verba magis sunt plana quàm ut interpretatione indigeant. Nihil itaque hanc legem ad thesin Erbermannianam probandam conferre, nemo non intelligit.

XV. Lex altera ab Erbermanno æquè impertinenter citata, extat Codicis Justinianæ lib. I. tit. V. §. 3. *Imp. Arcad. & Honorius A. A. Clearcho Præfecto urbi. Cuncti hæretici procul dubio noverint omnia sibi loca adimenda esse; i. e.* nullus eorum conventiculis concedatur locus, sed ab omnibus Romani Imperii ditionibus arceantur. Huic legi statim subjungitur alia eorundem Arcadii & Honorii A. A. quæ de Hæreticis, non quidem aliis quàm Manichæis, agit, adver-

adversus quos *inmortem quoq; inquisitionem extendi* jubet. Et hanc sine dubio intelligit Erbermannus, quando asserit, *Eunomianos & Montanistas deprehensos, ultimo supplicio affici juberi lege Arcadii.* Sed in lege citatâ altum de Eunomianis & Montanistis est silentium: de solis Manichæis & Donatistis lex agit. Quod autem legem de Manichæis & Donatistis duntaxat loquentem, de aliis etiam vel quibusvis hæreticis intellectum vult, à Schioppio didicisse videtur, qui omnia hæc fulmina in Augustanæ Confessionis Christianos vibrat, iisque leges de Manichæorum pœnis, ut ultimo supplicio afficiendos evincat, applicat. Sed quod singulariter in Manichæos & Donatistas, non hæreticos tantum sed seditiosos quoque, constitutum est, id non statim, absque peculiari legislatoris sanctione, de omnibus hæreticis est statuendum.

XVI. Deinde horum verborum, *in mortem quoq; inquisitio extendatur*, sensus non est iste; Inquisitio hæreticorum ideo & huic fini instituatur, ut ad mortem rapiantur; sed interprete *Iusto Meiero* Jcto Argentoratensi, *Revera isto §. 4. in Manichæos & Donatistas ista quoq; pœna statuitur, ut quamvis aliâs crimina morte exstinguantur, tamen per istam legem excipiatur crimen Manichæismi & Donatismi, ut, si quis ex Manichæis vel Donatistis mortuus sit, nihilominus istius hæreseos crimen publicum, post mortem rei, possit institui: & si defunctus hæreseos justis probationibus convincetur, bona ipsius ob istam hæresin etiam post rei mortem confiscentur.* Ratio quare bona Manichæi etiam post mortem fisco cedere debeant, in eodem legis contextu statim subjungitur. *Nam si in criminibus majestatis licet memoriam accusare defuncti, non immerito & hic debet subire judicium.* Atque ista legis verba hujusmodi suppeditare videntur axioma; Quicquid in criminibus læsæ majestatis

humanae est constitutum, idem quoque in criminibus laesae majestatis Divinae locum habet. Unde porro tale formari possit argumentum: Quicquid laedit Divinam majestatem id meretur poenam laesae majestatis humanae: Omnis haeresis laedit divinam majestatem. E. omnis haeresis meretur poenam laesae majestatis humanae. Poena laesae majestatis humanae est vitae supplicium, quare etiam poena haereseos sive laesae majestatis Divinae, vitae supplicium fuerit. Sed hoc argumentum si firmum sit, nemo mortalium vitae supplicium effugere poterit, potius quotquot sunt & fuerunt homines, mortis rei fuerint: argumentor enim ad eundem modum. Quicquid laedit Divinam majestatem illud meretur poenam laesae majestatis humanae: Omnis qui vel leviter & venialiter saltem peccat, laedit Divinam majestatem: Ergo omnis qui leviter & venialiter saltem peccat, meretur poenam laesae majestatis humanae. Poena laesae majestatis humanae est vitae supplicium: unde porro sequeretur omnes, quotquot sunt vel fuerunt aut futuri sunt homines, vitae supplicio afficiendos, siquidem nemo est sine peccato, sed omnes quotidie, venialiter minimum, peccamus.

XVII. Neque etiam legislatorum mentem fuisse istam, quod inquisitio haereticorum huic fini instituenda sit, ut ad mortem rapiantur, verba proximè antecedentia testantur, quae ita habent: *Ipsos quoque volumus amoveri ab omni liberalitate, & successione quolibet titulo veniente. Præterea non emendi, non vendendi, non postremo contrabendi, cuiquam convicto (Manichæismi scilicet sive Donatismi) relinquimus facultatem.* Ea verò poena locum non habet in iis, quos ultimum supplicium è medio sustulit, sed qui post latam sententiam sunt superstites. Vivi enim, non occisi possunt donare alijs, possunt emere & vendere, possunt quoque

ET REIPUBL. IN HÆRETICOS POTESTATE. 361
quæ quovis alio modo contrahere, nisi peculiari lege sit interdictum.

XIIIX. Majorem difficultatem habet lex quæ hanc excipit, Theodosii & Valentiniani Imperatorum. Extat in eâ prolixus catalogus hæreticorum. Ultimo verò loco ponuntur Manichæi, de quibus lex ita pronunciat: *qui ad imam usq; scelerum nequitiam pervenerunt Manichæi, nusquam in Romanum locum conveniendi morandiq; (alii legunt orandiq;) habeant facultatem. Manichæis etiam de civitatibus pellendis & ultimo supplicio tradendis. Quoniam his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis sit injuria. Ista verba, & ultimo supplicio afficiendi, quidam Jcti non à Justiniano aut Codicis Justinianæi compilatoribus, sed imperito quodam adjecta esse censent; idque inde colligunt, quod in Codice Theodosiano non exstant. Sed magis perspicua videntur esse, quàm ut in dubium vocari possint. Quin accedit quod quibusdam interjectis subjungitur; *Manichæo in loco Romano degere deprebenso, caput amputator. Et Græca Constitutio Ecclesiastica Justiniani, quæ ibidem legitur ita incipit: Manichæi undiq; expelluntur, & capite puniuntur.* Hæc sæpius repetuntur magisque sunt plana, quàm ut ambigere aliquis possit, per Justiniani leges capitis vitæque supplicium Manichæis destinari. Notari autem hic meretur Clar^{mi} Meieri, supra citati observatio, quod *allatæ leges in specie agant de Manichæis: quod si is, inquit, qui ex Manichæo factus est orthodoxus, deinde facit ea quæ pristini sunt erroris vel cum iisdem degit ac conversatur, nec confestim prodit, videatur prodidisse aut prodere voluisse catholicam Ecclesiam furori Manichæo, aut certè pœnam deportationis eluisse: quod delictum, ut gravius, graviolem deportatione pœnam admittit: ut ejusmodi Manichaicus proditor aut refuga, ultimo supplicio puniri mereatur. Ista* Meierus,*

Meierus, ex cuius sententia ultimo supplicio affecti fuerint, qui agnitâ veritate renunciaverint Manichæismo, & recidivam passi ad Manichæos rursus transiverint: in tales verò ultimo supplicio animadversum eosque capitali poenâ sublatos existimat, non ut hæreticos sed ut proditores Ecclesiæ catholicæ. Ut paucis igitur dicamus quod resest, negari non potest per leges Codicis Justinianæi Manichæos, & Theodosiani non hos tantum sed alios quoque hæreticos ultimo supplicio feriri: verum non tam propter hæresin, quàm propter alia quædam atrocia crimina & flagitia, seditiones præsertim & turbatam publicam tranquillitatem. Codicis enim Theodosiani lib. XVI Tit. I. §. 4. p. 475, Valentinus, Theodosius & Arcadius Imperatores, ad *Eusignium* scribunt; *si turbulentum quippiam contra nostræ tranquillitatis præceptum faciendum esse tentaverit, ut seditionis autores pacisque turbatæ Ecclesiæ etiam majestatis, capite & sanguine sint supplicia luituri*. Et ejusdem libri titulo IV. *De his qui religione contendunt*, iidem Imperatores ad eundem *Eusignium*, citatam Legem totidem repetunt verbis,

XIX. Observabit autem Legum istarum sollicitus & attentus lector, inter causas decreti hæreticis capitalis supplicii non referri hæresin, sed allegari alias, & quidem tales, quæ cadere etiam in eos possunt, qui non sunt hæretici. Nempè quid prohibet, hæreseos nunquam postulatos insimulari, quod *turbulentum quippiam facere tentaverint*, atque hoc ipsum *contra Imperatoriæ tranquillitatis præceptum facere præsumperint*. Ejus autem criminis ubi convicti fuerint, *seditionis & turbatæ pacis Ecclesiæ etiam majestati auctores* haud immerito habebuntur, atque consequenter moriendum illis erit poenâ seditionis, Codicis lib. IX Tit. XXX constitutâ. Etenim si illis instigatoribus
turbæ

turbæ fortè convenerint seditionis concitatos aculeos acrioris commotionis non dubitent exferendos, Cod. Theod. lib. XVI, Tit. V, lege XXXIIX. Exferendi autem fuerint acrioris commotionis aculei, sive hæretici sive catholici seditionis fuerint auctores.

XX. Negari itaque haud quaquam poterit, existare leges quasdam & Principum constitutiones, quæ capitis pœnam sive ultimum supplicium, non tamen nisi ob circumstantias aliunde quàm ab hæresi petitas, hæreticis irrogant. Et negari nihilò potest minùs, in eodem crimine deprehensos catholicos, seditionis nempè & turbatæ tranquillitatis auctores, non alio quàm hæreticos idem saxum volventes, habitos fuisse loco. Suffragatur huic sententiæ nostræ Lex Codicis, ad quam paulo ante Lectorem remisimus, *De seditiosis & de his qui plebem contra rempublicam audent colligere.* Nempè secundum hanc *provocans tumultum & clamorem in populo, debet mori pœnâ seditionis: Bald. Imperatore videlicet Leone Aug. Erythrio P. P. edicente: In nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: scituris his qui hujusmodi voces emisierint, moverintq; tumultus, se quidem fructum ex his quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem pœnis iis, quas de seditionis & tumultus auctoribus, vetustissima decreta sanxerunt.* Irrogabitur itaque vetustissimis decretis sancita mortis pœna, sive catholici sive hæretici fuerint seditionis & tumultus auctores.

XXI. Observarunt autem legislatores gradus pœnarum, & irrogârunt non nisi malitiæ & perversitati hæreticæ proportionatas, nullis verò graviore quàm Manichæis, *qui ad imam usq; scelorum nequitiam per-venisse dicuntur.* Quales autem fuerint Manichæi, Cyrillus Hierosolymitanus

Pœna delictis proportionata irrogata hæreticis.

A a a

mitanus

mitanus in compendium contracto sermone exhibet, quando *universas eorum sordes nec integro seculo exponi* posse affirmat Catech. Illum. VI, & plenius his quæ subjungimus verbis; *Dum proferimus*, quæ in Mysteriis suis peragunt Manichæi, *os omnino polluimus. Non sunt Græci illis magis fœdi; non Judæi magis impii; non scortatores magis impuri. — Manichæus in medio altaris, ut existimat, illa ponit; & linguam simul ac os inquinat.* Porro, quod malo principio aquas acceptò ferrent, inde *baptismum in aquâ nihil cuiquam perhibent salutis asserere, nec quenquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant*, ut refert *Augustinus* ad Quodvultdeum scribens. Atque hæc est ima scelerum nequitia, quâ ipsis *elementis injuria fieri* dicitur Cod. Just. lib. I. Tit. V. §. 5. Neque tamen propter eam vitæ supplicio sunt submissi, sed *pulsis de civitatibus nusquam in Romanum locum conveniendi morandiq; concessa est facultas.* Quod si autem eorum aliqui, deportationis pœnam eludendi ergo, hypocritas egerint, atque simulationis vel occultæ collusionis cum Manichæis fuerint convicti, hi instar Ecclesiæ catholicæ proditorum sunt habiti, & ultimo supplicio traditi, interprete *Meiero* Num. XIIIX citato. E dictis igitur liquet, decreti hæreticis capitalis supplicii duas fuisse causas, vel seditionem, vel prodicionem Ecclesiæ Catholicæ: hæreseos autem ut talis, quæ à seditionis crimine esset immunis, pœnam civilem proscriptionem fuisse & deportationem. Hæreticæ, inquam, pravitati proportionatam pœnam, i. e. ad arcendam pestem, cum infectionis periculo nunquam non conjunctam, sufficientem: Atque ita abundè demonstratum fuerit, pro tuendâ *Romanæ Hispanicæve Inquisitionis* crudelitate, Sacratissimorum Imperatorum Leges impertinenter, imò planè ineptè ab Erbermanno allegari.

XXII. Agnovisse hoc ipsum, & paulò quàm Erbermannus rectius rem expendisse videntur Inquisitorum & Persecutorum aliqui. Hos inter *Cardinalis Turnonius* referendus fuerit, qui superioris seculi anno LIII flammæ, ad exurendos in religione dissentientes, quotidie in Galliâ accendit. Cujus rei invidiam ut amoliretur, prætextum speciosiore a seditionis periculo sumfit, *Regni enim, tranquillitatis summè studiosus quum esset, nec citra turbas, in causâ religionis quidquam novari posse existimaret, sectarios omnes ut publicæ quietis perturbatores odio prosequebatur.* Odium verò illud in flammæ tandem exarsit, quibus multos cottidie ob religionem exustos, Thuanus, cujus ista sunt verba lib. XII refert.

XXIII. Verùm è Galliâ in vicinam Genevam (quam *Appar. fontium receptricem*, quod Reformatos è Galliâ profugos in Ecclesiæ gremium reciperet & in Reipub. cives adoptaret, *Verbo F. Posservinus* vocat) perversus iste mos cremandi hæreticos irrepsisse videtur. Nempè circa idem tempus quo Bernatum alumni, propagandæ religionis ergo in Galliam sunt missi, capitali supplicio Lugduni afficiebantur, *Mich. Servetus* Tarraconensis, professione Medicus, Genevæ est exustus. Præerat istâ ætate Genevensium Ecclesiæ *Johannes Calvinus*, qui negotium ad primarias totius Helvetiæ Ecclesias detulit. Mirum autem videri possit, in Serveti necem Bernates quoque consensisse, quipè qui de Galliarum Regis iniquitate querebantur, a quo ut ipsorum parceretur alumni, impetrare non poterant. Sub hæreseos igitur prætextu ad supplicium iniquè raptorum mortem deplorantes, & judicii severitatem accusantes, judicio nihilo mitiori, quo mors Serveto hæreseos convicto & sententiam mutare detrectanti, est decreta, adstipulantur. Quamvis verò neque Gallorum erga Reformatos

matos, neque horum in Servetum fervor sit probandus, dispar tamen utrorumque est ratio. Neque enim adeo periculofarum ad Dei contumeliam pertinentium doctrinarum à Gallis postulari poterant Reformati, qualium à Genevenfibus convincebatur Servetus. Exitialem enim Arii hæresin, quæ seculo octavo planè procubuerat, & ad orcum, unde erat emerfa, redierat, inde revocare, ignemque ex cineribus dudum obrutis denuo effodere conatus est Servetus, *Valentino Gentili* & hujus fursuris nonnullis aliis ei adstipulantibus. Sed brevi tempore ista quoque expiravit hæresis, tum quod ejus restaurator violentâ morte è viventium medio tolleretur, tum quod *Faustus Socinus* Italus, Photini hæresin cum Arianâ ab antiquo luctantem, speciosiore quàm novi isti Ariani, incrustaret purpurisso, & in Ecclesiæ theatrum infrunitâ audaciâ reduceret...

XXIV. Cæterum Calvinus, quum conflata sibi ex Serveti nece invidiam animadverteret, mitigandi odii & Serveti perversitatem declarandi ergo, ejus doctrinam publico scripto confutaram exhibuit, quo in hæreticos etiam gladio à magistratu animadvertendum esse contendit. Et nullam non hujus thematis defensionem suscepit *Philippus Melancthon*, *Henricus Bullingerus*, *Wolfgangus Capito*. Quum nihilo tamen minus aliqui eò rem redactam, ut è vinculis de religione esset respondendum improbarent, atque tales hæreticorum coërcitiones Christianæ charitati Religionisque libertati, quam Genevensis Respub. iret assertum, adversari urgerent, imò Genevensem Ecclesiam novam inflauratæ Papisicæ crudelitatis officinam audacter appellarent, acrius sese *Theodorus Beza* opposuit, promulgato adversus *Martinum Bellium* & novorum *Academicorum sectam*, de Hæreticis à civili magistratu

stratu puniendis, tractatu. Hujus verò argumenta primaria sub examen vocavit, immensi laboris Vir, *Johannes Gerbardus*, Theologus Jenensis, tractatu de Magistratu Politico, qui operum ejus Tomo VI legitur.

XXV. Verum quum Theologos cum Scripturâ loqui, è Scripturâ sua probare & deducere deceat, adeoque quicquid præter aut contra Scripturam moliuntur, successu non usque adeo felici procedat, tum Reformati tum Pontificii oleum operamque perdidisse videntur, quam in propugnanda assertionem, quod hæreticorum errores cum eorundem vitâ sint tollendi, impenderunt. Si tamen ardor vindicandi contumeliam majestati Divinæ illatam, ad crudelitatis excusationem conferre aliquantum potest, hujus zeli prætextus Genevenses magis juvabit, quàm Romanenses. Magis enim in Deum injurius fuit Servetus quàm vel Bernatenses illi, quos diximus, alumni, vel misselli Monachi Franciscani, qui propter expropriationis etiam in communi doctrinam assertam, & à Johanne XXII hæreseos damnatam, inauditâ crudelitate sunt combusti. Admiranda profectò tum combustorum inepta superstitio, tum comburentis sævitia! *Beguiños & Beguinās, fratres & sorores de pœnitentiâ de tertio Ordine S. Francisci* eos vocat *Guido de Perpiniano* Carmelita, in Summâ de Hæresibus. Non postulabantur illi læsæ majestatis Divinæ, sed Pontificiæ; nempe quod sententiæ & definitioni Nicolai III tenaciter inhærentes, contra iteratas Johannis XXII constitutiones expropriationem tam in communi quàm in proprio defenderent. Totum hoc negotium, & quomodo in Monachos, sanguinis vitæque propter aliquod neque ad fidem neque mores simpliciter pertinens dogma prodigos, sævitum fuerit, prolixè descripsit B. Calixtus Digressionis de Arte Nova ed. post. p. 325. & seq. Ex

368 CAP. V. DE ECCL. ET REIPUBL. IN HÆRET. POT.
Nicolai scilicet *Eymerici* Dominicani Directorio Inquisito-
rum, tum etiam ex aliis fide dignis scriptoribus, *Johan-*
nis XXII adversus eos quos modo diximus Monachos,
tanquam contra hæreticos, ad captionem, inquisitionem, cor-
rectionem & punitionem i. e. supplicium flammarum & ignis,
procedi mandantis, furorem ita ibi describit, ut si hunc
Christi, si Dñs placet, Vicarium è rebus in Ecclesiâ ge-
stis & posteritati (etiam per Pontificios à B. Calixto addu-
ctos historicos) consecratis cognoveris, non immeritò de
eo dixeris

Scvior est tristi Busiride, scvior illo

Quid falsum lento torruit igne bovem.

XXVI. Deus opt. max. Ecclesiæ suæ, perniciosis
schismatibus miserrimè laceratæ, vulnera consolidet, ab in-
finitis hostium copiis domi & foris oppugnatam tueatur,
errores non tantum eos, qui fundamentum evertunt, sed
etiam juxta illud quandoque emergunt, illustratis foven-
tium animis eximat, hæreses verò invehentes non secularis
potestatis gladio sed spiritu oris sui conterat, *ne portæ infe-*
rorum prævaleant contra Ecclesiam. Matth. XVI, 18.

Interim ó δοκῶν ἐστίναι, βλέπέτω μὴ πέσῃ :

I Corinth. X, 12.

F I N I S.

ADDEN-

A D D E N D A

*ad gradus affinitatis Levit. LXIIX
prohibitos.*

Partis Primæ Num. CLXXIX. mentio est injecta *Affinitatis graduum* Levit. XIIIX prohibitorum, assertumque Leges genti Israëliticæ ibi latas, atque hanc peculiari-
ter attinentes, *hodie non obligare ut sunt Divinæ sed ut sunt humanæ*, nempe à Christiano Magistratu receptæ, & ab hujus edicto vim obligandi indeptæ. Quod ne quis ad omnes ibi prohitos gradus extendat, verbo monendum, posuisse ibi Dominum leges matrimoniales, atque evidens personarum fecisse indicium, cum quibus matrimonia inire non liceat, partim ob *consanguinitatem*, partim ob *affinitatem*. Harum legum, in quibus nulla apparet intrinseca & naturalis turpitudine, obligatio simul cum adventu Messię cessavit, siquidem hodie, quantumvis origine sint Divinæ, non obligant amplius ut Divinæ, sed ut humanæ à magistratu Christiano receptæ. Unde qui à tali lege dispensat, non dispensat à Divinâ, sed humanâ: sive à tali, quæ, quamvis origine sit Divina, non tamen amplius ut talis obligat, pendente obligatione à recipientis auctoritate.

Cæterum intrinseca & naturalis gradus prohibitos afficiens turpitudine, non ita est conspicua in matrimoniis secundum gradus affinitatis, quàm est in consanguineorum conjugii, v. gr. parentum & liberorum, fratrum & sororum. Priorem prohibitionem, *naturalis juris præceptum* esse censent
Inter-

ADDEND A.

Interpretes. Hanc verò Juris naturalis rationem, fundatam esse autumant, in disconvenientia coitus cum propria carne. *Verè efficax* est ratio ista, secundum Cajetanum, quia recte rationis ordo dicitur, ut concubitus sit inter diversas carnes, & non inter eandem, & se ipsam: parentes autem & proles ejusdem sunt carnis, secundum se ipsos absq; medio aliquo, ut patet. De fratrum sororumque conjugiorum hinc promulgata prohibitione, dicimus cum S. Augustino: *Commisio sororum & fratrum; quanto est antiquior, compellente necessitate, tanto postea facta est damnabilior religione prohibente;* de Civit. Deil. lib. XVII. Facinoris exemplum dedit Ammon, qui incestum cum Thamar sorore sua morte luit: II Regum XII, 32. Ut autem consanguinitatis & affinitatis gradus, sanguinis propinquitatis & cognatione differunt, ita quoque ad prohibitionum observantiam, magis minusve obligamur. Alia est ratio graduum, in quibus nihil comparet, quod ex se & suâ naturâ sit indecens & indecorum, atque iterum alia est ratio graduum in quibus intrinseca & naturalis turpitudine satis est evidens. Quæ igitur de affinitatis gradibus sunt dicta, illa ad consanguinitatis gradus in quibus non obscura est turpitudine, trahi nolumus.

Verum quum in aliquibus consanguinitatis quoque gradibus dispensatio locum inveniat, in his non quidem omnino cessat omnis intrinseca turpitudine, sed retinent gradus illi naturalem aliquam indecentiam aliquid indecori, propter quam talia conjugia promiscuè & communiter non sunt licita. Distinguendum igitur fuerit inter *jus nature primarium, & secundarium*. Quæ sunt adversus *jus nature Primarium* ita sunt turpia & indecentia ut nunquam liceant. *Secundarium* verò *jus*, ea complectitur, quæ secun-

ADDENDA.

secundum se nec omnino sunt licita, nec simpliciter illicita. Unde non sine discrimine omnibus, aliquibus tamen & aliquando, certis spectatis & attentis circumstantiis, sunt licita: si nempe circumstantiæ & rationes ad dispensandum moventes, tanti sint ponderis, ut apparenti indecoro appensæ præponderent, tunc in certis subjectis turpe esse definit, quod alias turpitudine aliqua penitus non vacat. Amittere autem aliquid quandoque adhærentem turpitudinem, nihil involvit absurdi. Si enim in extremo necessitatis casu ad conservationem ipsius naturæ requiratur aliquid, à quo propter intrinsecam turpitudinem natura alias abhorret, definit illud esse turpe, Divinitus sublata turpitudine. Etenim in conspectu Dei auctoris & conservatoris naturæ, turpe esse non potest, quod sic simpliciter ad naturam ab interitu conservandam est necessarium, ut absque eo naturæ conservatio evadat impossibilis. Quod igitur in tali casu est licitum, in omni alio est illicitum. Ex. gr. matrimonia inter sorores & fratres jure naturæ non sunt licita, quia nulla se exerit aut exerere potest necessitas, propter quam possint censerī licita. Sicut verò in rerum primordio & creationis initio, re vera occurrebat talis ad conservandam & propagandam naturam humanam simpliciter necessaria circumstantia, ita quoque matrimonia inter fratres & sorores, tunc non erant illicita: hodie verò maximè sunt illicita, quia nulla talis ad naturam humanam conservandam reliqua est necessitas, per quam intrinseca turpitudine removeatur. *Procopius Gacæus* scriptor antiquus, Octateuchi sui in Leviticum Commentario: *Inter primævos homines, inquit, sororis nuptiæ non erant vetitæ, quum nulla alia esset; cum qua contraheretur matrimonium. Venia data est filiabus, Loti, quæ concubuerant cum suo parente, quum putarent totum humanum genus interisse. Ipsa enim creatio (generatio) quæ peragitur interven-
tu matrimonii, potior est ipsa bonestate.*

Bbb

Ibi

ADDENDA.

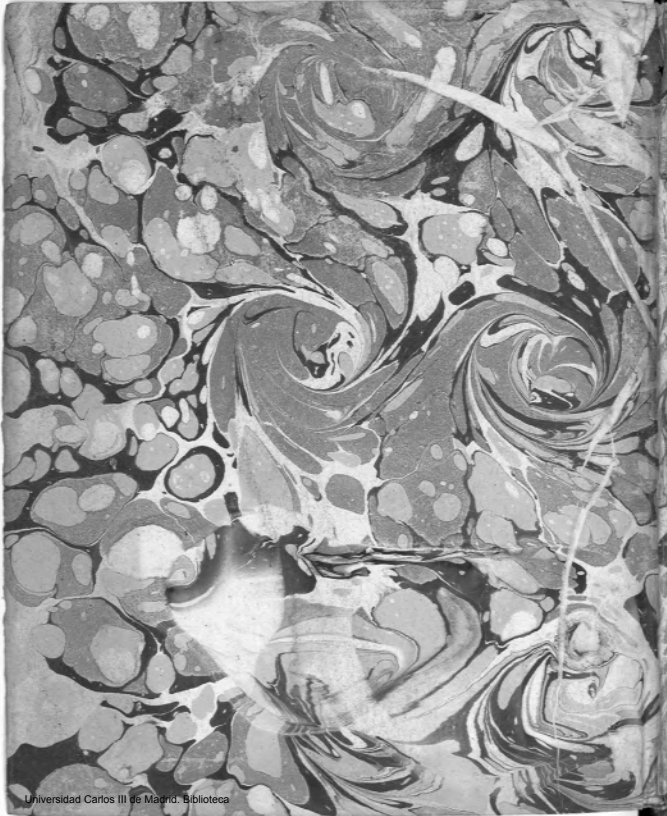
Ibidem, non convenire, diximus, ut à gradu disertè prohibito procedamus ad æquè distantis gradus prohibitionem, in *Levitico* non prohibitum: ratio est, quod prohibitio non emerferit ex rei naturâ, ortave sit præcisè è re ipsa, sed à liberrimâ nobis impervestigabili Legislatoris pendeat voluntate. Si enim causas & rationes prohibitionis suggestisset natura, non possent illæ latere quenquam, sed de iis ex rei naturâ constaret singulis vel minimum sagacioribus. Si essent prohibitionis rationes sic evidentes, obligarent etiam ad graduum non prohibitorum observantiam, eò quod illi à prohibitis æqualiter distent. Etenim ubi æqualis est propinquitas, ibi quoque prohibitionem æqualem obligandi vim habere oportet, siquidem de hujus causâ & ratione vel è naturâ vel revelatione constiterit. Sic, prohibetur viro matrimonium cum *sorore patris*, vel *matris*, i. e. cum amita vel matertera. Nullibi tamen prohibetur matrimonium fœminæ cum *fratre matris* aut *patris* cum patruo & avunculo, quale fuit matrimonium *Abrahæ* cum *Sara* filia *Amram*, nepte sua: Item *Nachor*, cum altera *Amrami* filia *Melcha*. Rationem convenientiæ & disconvenientiæ, invenisse sibi videtur *Cajetanus*: Si *queris*, inquit, *quare lex prohibuit connubium cum amita & non cum patruo, quum eadem sit carnalis necessitudo utrobique*, in promptu causa est; quia uxor naturaliter subdita est marito: hinc enim censuit lex, indecorum fore, ut amita vel matertera, quæ in linea superiori est, redderetur ex connubio subdita illi viro, quo est superior. Hæc autem indecentia locum non habet quum mulier nubit patruo, eò quod subjicitur in conjugio illi cui etiam aliàs est subdita.

Exemplum æqualis distantiae secundum gradus affinitatis conspicuum est in *uxore fratris*, & *sorore uxoris*. Matrimonium cum *uxore fratris* propter affinitatem est prohibitum, nec tamen ullibi simpliciter & omni tempore prohibetur conjugium cum *sorore uxoris*, quum tamen sit ea-

pro effectu. p. 70. §. XCIX. l. 3. *Intenderunt* pro *intenderunt*. p. 74 l. 5. *necessaria* pro *necessaria*. p. 89. l. 18. *isi* pro *nisi* *ibid* l. 19. *cognoscantur* pro *cognoscantur*. p. 19. in marg est *proad*. p. 97. l. 16. *femo* pro *femo*. *ibid*. §. CXXIX. l. 9. *significatio* pro *significatio*. *it*. l. 15. *consequamur* pro *consequamur*. p. 99. §. CXXIX. l. 3. *adulatorum* pro *adulatorum*. p. 115. §. CXLIX. l. 8. *demonstra* pro *demonstra*. p. 121. §. CLVII. l. 7. *scilicet* pro *scilicet*. p. 123. §. CLXI. l. 6. *Præceterunt* pro *præceterunt*. p. 137. §. CLXXXIX. l. 1. *positivorum* pro *positi* var. p. 146. l. 15. *alium* pro *alium*. p. 151. §. CXCIII. lin. 6. *evetur* pro *evetur*. p. 155. l. 6. *valebunt* pro *valebunt*. p. 162. §. CCXI. l. 10. *commora* to pro *commemorato*. *it*. l. 5. *docuerint* pro *docuerint*. p. 165. l. 4. *gemis* pro *gemmis*. p. 163. §. CCXVI. l. 6. *persequiones* pro *persecutiones*. p. 172. §. VI. l. 5. *extitales* pro *extitales*. p. 177. §. XII. l. 2. *opinionum* pro *opinionum*. p. 178. §. XIII. l. penult. *imita* tiam pro *imitationem*. p. 180. l. penult. *manferit* pro *manferint*. p. 182 l. 3. *dignosce* nerentur pro *dignoscerentur*. p. 184. §. XXV. l. 2. *sanctum* pro *sanctorum*. p. 189. l. antepen. *saltem* pro *salutem*. p. 191. l. antepen. *quam* pro *quam*. p. 193. l. 2. *priman* tius *comperere* pro *primatum comperere*. p. 194. l. 29. *summis* pro *summis*. p. 199. l. ultimi. *munus* pro *minus*. p. 200. §. XLIX. l. 1. *ocellum* pro *ocellum*. p. 201. lin. 6. *separere* pro *separare*. p. 203. l. Anglicanae pro Anglicanae. p. 203. §. IV. lin. 6. *Magistra* pro *Magistra*. *ibid*. lin. 10. *Ducatis* pro *Ducatus*. *it*. lin. 11. *progemina* pro *progemina*. p. 206. lin. 2. *suspendant* pro *suspendant* *ibid*. §. LIII. lin. 7. *revelationes* pro *revelationes*. p. 209. lin. 8. *signicare* pro *significare*. p. 211. l. XII. lin. 12. *insuet* pro *insuet*. p. 212. lin. 10. *vestinantib.* pro *vestinantib.* p. 219. LXXXIII. lin. 4. *profiten* tiam pro *profitentium*. *it*. lin. 17. *documentum* pro *documentum* pag. 221. LXXVI. lin. 5. *malignantium* pro *malignantium*. *it*. lin. 6. *gradus* pro *gradus*. p. 223. lin. 4. *re* vertentur pro *revertentur*. *it*. LXXX. l. 3. *necessariae* pro *necessariae*. p. 224. l. 3. *acrius* pro *acrius*. p. 225. LXXXII. l. 2. *duximus* pro *diximus*. p. 226. l. 6. *aboli* pro *aboliri*. p. 230. l. 21. *asiam* pro *asiam*. p. 231. XCII. l. antepen. *dirimerunt* pro *diremerunt*. p. 233. l. 5. *possibilitate* pro *possibilitate*. p. 239. l. 18. *miscelam* pro *miscellam*. p. 244. l. 8. *Vsum* pro *Vsum*. *ibid*. l. 12. *interandam* pro *iterandam*. p. 254. l. antepen. *nullo* pro *nulla*. p. 269. l. 2. *administratum* pro *administratum*. p. 276. XXXI. l. 7. *minuere* pro *minu* ere. p. 278. XXXIV. l. 5. *menium* pro *menium*. p. 279. XXXV. l. 2. *different* pro *differ* ent. p. 280. l. 4. 20. *pluis* pro *amplius*. p. 282. l. 1. *observationem* pro *observationum*. p. 289. l. 1. CAYTE pro CAVETE. p. 290. LX. l. 4. *dirigenda* pro *dirigenda*. p. 292. XL. l. 3. *imitabile* pro *imitabile*. p. 295 l. 1. *eadam* pro *eadam*. p. 307. XXXIII. l. ult. *carecter* pro *character*. p. 309. XXXVII. *anathomatum* pro *anathematum*. p. 312. XLI. l. 12. *vilare* pro *violare*. p. 313. l. 4. *Gregori* pro *Gregorio*. *it*. l. 15. *demon* ium pro *demonium*. *it*. XLIII. l. 10. *fuerit* pro *fuerint*. p. 314. l. 9. *excequi* pro *exce* qui. p. 318. §. II. l. 15. *blasphemie* pro *blasphemie*. p. 324. LX. l. 5. *fatale* pro *fatale*. *ibid*. l. 8. *sufficati* pro *sufficati*. p. 325. l. 17. *transubstantiaoem* pro *transubstantiationem*. *it*. l. 22. *intantum* pro *intantum*. p. 326. l. 19. *Pe* pro *Petrus*. p. 329. l. 14. *persequite* *per* sequente. *ibid*. l. ult. *vorfos* pro *versos*. p. 330. l. penult. *mitus* pro *nitius*. p. 331. l. 5. *fovere* pro *favore*. p. 334. XIX. l. 21. *agglomerarunt* pro *agglomerarunt*. p. 337. XXIII. l. 5. *folius* pro *folius*. *ibid*. l. 12. *Pontificis* pro *Pontificis*.

BENEVOLE LECTOR.

Diuturnis lucubrationibus hebetata oculorum acies tot reliquit errata. Hicigitur notata condonabis, reliqua ipse pro tua emendabis dexteritate.

THE
FELT
SOCIETY

1022